

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Taoismus: možnosti výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.**

**Vypracovala:
Alena Knápková**

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Taoismus: možnosti výchovy zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne: 9.4.2012

Alena Knápková

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D. za velmi užitečnou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce. Dále s úctou a vděčností děkuji svému synovi a přátelům za inspirativní podněty, trpělivost a podporu, které mi projevovali během mého studia. Nesmírně si toho vážím.

OBSAH

Úvod	2
1. Náboženství Číny, společnost v době vzniku taoismu	3
2. Taoismus	7
3. Hlavní představitelé a pojmy taoismu	13
3.1 Lao-c'	13
3.2 Čuang-c'	15
3.3 Lie-c'	16
3.4 Tao	17
3.5 Jin a jang	21
3.6 Wu – wej	23
4. Tao – Te – Ťing	26
5. Vyhodnocení hypotéz	43
Závěr	46
Resumé	48
Anotace	49
Seznam použitých zdrojů	50

„Tao je všech bytostí domovem, dobrých lidí je

pokladem, nedobrych lidí útočištěm.“

Lao-c'

Úvod

Taoismus je vedle konfucianismu a buddhismu jedním z hlavních filosofických potažmo duchovních směrů staré Číny, které ovlivnilo svým poselstvím a hloubkou předávaných zkušeností jejich hlavních protagonistů nejen lidstvo ve své době, ale svůj vliv má především v asijských zemích dodnes. V západním světě se uplatňují spíše až ve 20. století, v naší zemi především až po pádu komunismu, který jim otevřel dveře. Za hlavní učitele taoismu jsou považováni Lao-c' a Čuang-c, bývá k nim přiřazován i Lie-c'.

Ve své práci chci v obecné části přiblížit historii vzniku taoismu, zaměřit na výklad tohoto učení, osvětlení významů pojmů Tao, wu-wej, jin a jang, což vidím jako důležité pro pochopení taoismu. V praktické části porovnám jednotlivé překlady vybraných částí z knihy Tao-te-ťing. Použiji k práci překlady paní Berty Krebsové, Jana Kotíka, Václava Cílka, Franjo Kvitka a Jiřího Navrátila. V práci budou použity i pasáže z díla Čuang-c'. Poukáži na možnosti výchovy jedince dle zásad taoismu. Analýzou textů Tao-te-ťing Lao-c' a Vnitřních kapitol Čuang-c' se pokusím zjistit, zda moudrost předána nám těmito osvícenými bytostmi může vést ke kultivaci, zušlechtění člověka a pokusím se nalézt souvislosti se sociální pedagogikou.

Vzhledem k stanovenému cíli jsem si stanovila tyto pracovní hypotézy:

Hypotéza 1: Předpokládám, že pojmy taoismu jsou jednoznačné.

Hypotéza 2: Předpokládám, že člověk nemůže dosáhnout Tao smyslovým poznáním.

Hypotéza 3: Předpokládám, že cesta Tao má za následek kultivaci člověka.

Metodou zpracování bude konceptuální analýza textů Lao-c' Tao-te-ťing a dalších vybraných textů taoismu. Použiji rovněž metodu komparace a dedukce.

1. Náboženství Číny, společnost v době vzniku taoismu

Náboženství Číny má počátky ve 2. tisíciletí př. Kr. a spočívalo především v kultu předků a šamanismu. Tehdejší společnost vysoce ctíla rodinu a tato tradice přetrvává dodnes. Rodiny se scházely ke společným obřadům, zapalovaly se obětní tyčinky, modlily se, sdělovaly svým zemřelým předkům denní události a žádaly o požehnání a dlouhý život. Tradici mělo také předpovídání budoucnosti, věštění. Číňané viděli spojitost mezi životem člověka a přírodními ději, viděli, že příroda je v neustálé proměně a stejně tak je v neustálé proměně i životní běh člověka, že vše probíhá působením dvou protichůdných sil, jin a jang. Tento systém věštění je zachycen v Knize proměn, I-ťing.

Kromě taoismu je Čína ovlivněna také konfucianismem a buddhismem. Přesný vznik taoismu není znám, nebyl předán osvícenými mistry jako byl například Buddha nebo Ježíš, ale odvozuje se především z díla Tao-te-ťing Lao-c' a z díla Vnitřní kapitoly mistra Čuang-c'. Datují se asi do 4. století př. Kr., jinde se uvádí 3. století př. Kr. O taoismu podrobněji pojednám v samostatné kapitole.

Konfucianismus je spjat s čínským myslitelem Konfuciem (Kchung Čchiou nebo Kchung fu-c'), který žil 551-479 př. Kr. a je také nazýván Mudrcem všech věků nebo Prvním učitelem. V době jeho působení docházelo v Číně k významným společenským a myšlenkovým změnám v důsledku sjednocování jednotlivých feudálních států. Tyto změny nastolily nutnost řešit otázky vztahů mezi jednotlivcem a společností, objevil se nový požadavek na kvalitu panovníka, vládce, který byl dříve považován za ztělesnění Boha bez ohledu na jeho skutečné kvality. Nově se v duchu konfucianství stává ideálem panovník vzdělaný a vnitřně kultivovaný.¹

Konfuciovo učení je shrnuto v knize Hovory nebo též překládáno jako *Rozpravy*², dále v Knize zpěvů a Knize obřadů. Jeho učení bylo uznáno v 2. st. př. Kr. a obohaceno myšlenkami dalších myslitelů přetrvalo až do dnešní doby. Je založeno na etickém základě a na službě druhým a státu a dodnes je základem čínského vzdělávacího systému. Své přívržence má dnes nejen v Číně, ale i v Japonsku, Koreji, Vietnamu a v Singapuru.

¹ Dawson, R. Konfucius. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0496-3.

² Konfucius. Rozpravy. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0295-0.

Konfucius učil především morálnímu životu, založeném na humanitě a lásce, na toleranci, vzájemné ohleduplnosti. Rovněž zdůrazňoval nutnost neustálého vzdělávání, věřil, že vzdělávání vede k sebezdokonalování. Lidé mají žít v harmonii mezi sebou a v harmonii s přírodou. Člověk, který je vzdělaný, je také morální, ctnostný a ušlechtilý a je pak schopen pracovat ve prospěch státu, ve vysokých státních funkcích. Takový člověk může vládnout, protože jen takový skutečně vládne ve prospěch lidu.³ Konfucius nám předkládá svůj ideál vzdělance, jenž netouží po hodnostech a majetku, ale je spokojen s nabytými morálními hodnotami.

„Pravil Mistr: Tam, kde přirozená podstata převládne nad vzdělaností, máte hrubého sedláka. Tam, kde vzdělanost převládne nad přirozenou podstatou, máte puntičkářského písaře. Jen když vzdělanost a podstata jsou správně smíšeny, máte pravého urozeného muže.“⁴

Za nejpřirozenější prostředí pro osvojení si těchto ctností považoval rodinu. Děti měly naprosto poslouchat a ctít své rodiče, rodiče se měli o děti řádně starat a dobře je vychovávat, každý si měl řádně plnit své povinnosti, tak jak je vhodné a správné.

„Pravil Mistr: Povinností jinocha je chovat se dobře doma k rodičům a k starším lidem mimo dům, být opatrný v slibech a přesný v jejich dodržování, být laskavý ke každému a zejména hledat spojení s Dobrem. Zbude-li mu ještě nějaká síla, až toto vše vykoná, nechť se vzdělává.“⁵

Tím Konfucius odvrací pozornost od uctívání bohů, duchů nebes a země, zbavuje je nepostižitelnosti, bohy se stávají ctnosti jako láska, humanita, čest, píle, laskavost, pokora, střídmost. Důležitý je každodenní život a to, jak ho člověk žije. Jeho ponaučení získaly platnost obecného morálního principu. Vzdělaní lidé jeho Hovory znali z paměti a v jistých životních situacích si vybavovali příslušné pasáže, které pak aplikovali při řešení nastalého problému.

„Pravil Mistr: Kdybych ze tří set písní Knihy zpěvů měl vybrat jednu větu, aby obsáhla celé moje učení, řekl bych: Nechť není zla ve vašich myšlenkách.“⁶

³ Dawson, R. Konfucius. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0496-3.

⁴ Konfucius. Rozpravy. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995, s.106. ISBN 80-204-0295-0.

⁵ Konfucius. Rozpravy. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 84. ISBN 80-204-0295-0.

⁶ Konfucius. Rozpravy. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 86. ISBN 80-204-0295-0.

Pro Konfucia je tedy cílem vzdělání humanita čili lidskost, naprostá vstřícnost člověka vůči druhým, považuje ji za nejvyšší ctnost. Prostředkem k jejímu dosažení je dodržování řady norem lidských vztahů, lidského chování. Základním vzorem mají být vztahy mezi členy rodiny, tento vzor se má rozšířit na vztahy mezi obyvateli země a dále na vztahy mezi jednotlivými zeměmi. Svět tak má tvořit jednu velkou rodinu. Optimální způsob vlády je mravní kultivace, jež považuje za účinnější než vládu pomocí právních zákonů. Klade tedy velký důraz na výchovu, vládce má být vzorem pro poddané.⁷

Nejznámějším následovníkem Konfucia byl Meng-c', latinsky Mencius. Dle něj jsou lidé v podstatě dobří. Pokud se chovají špatně, je to způsobeno nedobrym prostředím, které je k tomu vede. Vedle konfucianismu zde působil také mohismus. Tuto školu založil Mo Ti (500 – 396 př. Kr.) a byla založena na myšlence všeobšíhlé lásky a prospěšnosti, jež je nejvyšší mravní normou. Tím byl v jistém protikladu ke konfucianismu, který nabádal, ať je člověk dobrý k dobrým a k nedobrym spravedlivý, jeho humanita není bezpodmínečná, ale měřítkem jsou vztahy k druhým. Kromě těchto hlavních filosofických škol zde působili také legisté a sofisté.⁸

Buddhismus proniká do Číny na přelomu letopočtů z Indie a v té době byl považován za větev taoismu. Traduje se legenda, že Lao-c' na konci svého života odešel na buvolu do Indie, kde se setkal s Buddhou, jenž se měl stát jeho žákem. Počáteční ztotožnění s taoismem bylo způsobeno i blízkostí ideí obou filosofii a nahrazení buddhistických pojmů taoistickou terminologií. Například buddhistická nirvána je totožná s taoistickým Tao, a jak nám obě nauky říkají, naše duše z nich vychází a smyslem našeho života je s nimi opět splynout. Buddhovo učení zaznamenané v tzv. sútrách překládali do čínštiny buddhističtí učenci, k jeho rozmachu pak došlo v 6. – 9. století za vlády dynastie Han, kdy řada císařů i prostý lid k buddhismu konvertoval a taoismus se stal méně populární. V 10. – 13. století došlo v Číně k splnutí buddhistického myšlení s konfuciánstvím a taoismem. Vznikaly buddhistické kláštery, které se staly centrem vzdělanosti.

Zakladatelem buddhismu byl princ Siddhárta Gautama, zvaný též Šákjamuni, či Buddha (Osvícený). Žil v Indii v horách nedaleko dnešního Nepálu kolem roku 500 př. Kr. Vzdal se pohodlného života v přepychu a vydal se hledat odpovědi na otázky příčin utrpení, života a smrti. Začal se učit meditačním technikám, vedl asketický život v ústraní. Během času však

⁷ Dawson, R. Konfucius. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0496-3.

⁸ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 6-8. ISBN 80-85862-54-9.

poznal, že všechna učení předkládána mu duchovními vůdci, se kterými se setkal, jsou příliš jednostranná a nedávají mu odpověď na jeho otázky. Poznal, že k probuzení nevedou žádné extrémy, ani pohodlí, přepych a bohatství, ani sebezničující asketismus. Hledal tedy sám a po mnohaletých meditacích byl pod stromem Bódhi osvícen, stal se Buddhou, Probuzeným a osvobozeným od utrpení a dalšího koloběhu životů. Buddha učil, že vše je pomíjivé, iluzorní, tzv. máro. Život je plný strastí, nemocí, utrpení. Poukazoval na to, že i to, co běžně vnímáme jako štěstí, je strast. Veškeré utrpení je způsobováno naší žádostivostí, lpěním na svém já, které touží po uspokojování těchto žádostí. Poté když jsou uspokojeny, vzniká další nespokojenost a nové žádosti. Náš egoismus, myšlení především na sebe než na druhé, je příčinou našeho opětovného zrozování a dalšího života ve strastech. Tento egoismus zakládá karmu, je tedy příčinou našeho zrození a život ve strastech je jeho následkem. Cestu k osvobození z nekonečného koloběhu životů viděl v meditacích, správném životě pro druhé, mravnosti, neubližování, správné mluvě, bdělosti. Jeho učení je shrnuto ve Čtyřech vznešených pravdách: Pravda o strasti, Pravda o původu strasti, Pravda o zániku strasti, Pravda o stezce vedoucí k zániku strasti. Součástí čtvrté vznešené pravdy je Osmidílná stezka, která má tři aspekty – moudrost, mravnost a soustředění.⁹

Můžeme vidět, že buddhismus a konfucianismus mají společné prvky především v morálním aspektu, přičemž ale buddhismus a taoismus mají ve svých ideích k sobě blíže, postihují hlubší úroveň lidského života, jsou to učení, která ukazují skutečný smysl a hodnotu života. Neulpívají pouze na zevním životě. Všechna tři učení mluví o morálním životě, správném charakteru, životě ve službě druhým. Taoismus a buddhismus však učí i o vnitřní podstatě člověka, o možnosti nalezení a poznání této podstaty (Tao či Nirvána), o pravém štěstí člověka, o smyslu jeho bytí.

⁹ Lesný, V. Buddhismus. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-062-5.

2.Taoismus

Počátky taoismu nejsou přesně vymezeny, protože neexistovala osoba podobně jako např. Buddha, která by toto učení přinesla. Západní svět považuje za zakladatele učení o Tao (Dao) čínského mudrce Lao-c' (6.st. př. Kr.), jehož učení je zaznamenáno v knize Tao-Te-Ťing a jeho následovníka Čuang-c' (4. st. př. Kr.), jenž je autorem knihy Vnitřní kapitoly. Tato dvě díla jsou považována za pilíře taoismu a oba autoři za představitele tzv. filosofického neboli klasického taoismu. Samotní taoisté však toto nikdy nehlásali. Učení o Tao bylo předáváno již v době panování dynastie Východních Čou (770-256 př.Kr.) neznámými mudrci. Také v samotném Tao-Te Ťing můžeme najít odkazy na moudré světce starověku. Podle legendy lze stopy taoismu sledovat až do období vlády velkého a moudrého panovníka Chuang-ti, známého jako Žlutého císaře, jenž měl žít v 3. tis. př. Kr. O tomto panovníkovi, zmiňovaném též v Tao-Te-Ťing, se však nedochovaly žádné věrohodné historické záznamy.¹⁰

Podle legendy se vládce Chuang-ti v devátém roce své vlády vydal do hor, aby se tam od starého a moudrého poustevníka dozvěděl něco o tajemství života. Zpočátku mudrc a samotář Chuang-timu neodpověděl, pak ale poustevník Chuang-timu vysvětlil, že už dvanáct set let žije v Tau, čili v harmonii s universem. Císař přijal jeho zásady a dosáhl poznání, jež uplatnil v mnoha oblastech své vlády. Pro svou moudrost a spravedlnost získal uznání a vážnost.¹¹

V čínské mytologii je Chuang-ti považován nejen za moudrého panovníka, ale také za božstvo, vládce vesmíru. Pro taoisty je předavatelem učení a je považován za autora mnohých starověkých děl. Ale i v těchto pracech je odkazováno na neznámé anonymní mudrce, kteří již mluvili o Tao.¹²

Ústřední postavou taoismu je Lao-c', zvaný též Starý mistr, jenž měl žít v 6. st. př. Kr. Poprvé se o něm zmiňuje historik S'-ma Čchien v 2. - 1. st. př. Kr. Měl působit na dvoře čínského krále jako knihovník, byl však znechucen zde panujícími poměry a rozhodl se odejít do ústraní. Odešel neznámo kam, před svým odchodem však byl rozpoznán jako mudrc a byl požádán o sepsání svého učení. Takto měl podle legendy vzniknout Tao-Te-ťing.¹³

¹⁰ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, s. 8-12. ISBN 80-249-003-3.

¹¹ Hartzová, P. R. Taoismus. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, str. 18. ISBN 80-7106-185-9.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

O dvě století později se objevuje mistr Čuang-c', první historicky doložená postava taoismu. Historik S'-ma Čchien nám o něm říká, že byl stoupencem Lao-c', pracoval jako státní úředník, odmítal však veškeré světské funkce a účast na společenském životě. Toužil pouze po vnitřní svobodě a životě v Tao.

V době působení Lao-c' neexistovala tedy ještě žádná organizovaná filosofická škola taoismu, zachovaly se pouze odkazy na jedince, kteří poznali univerzální jednotu a stali se nesmrtelnými. Tohoto poznání dosáhli následováním Cesty – Tao. Praktikami k dosažení Tao se také zabývali různí mágové (fang-š'), kteří se na poli alchymistickém snažili vyrobit elixíry nesmrtelnosti, zabývali se ezoterickými cvičeními, okultismem, astrologií. Jejich poznatky byly později náplní věrouky některých taoistických sekt. Vzájemné ovlivňování učení Lao-c', legenda o Žlutém císaři Chuang-ti, víra v možnost nesmrtelnosti a alchymie, vedla ke zbožštění Starého mistra a Žlutého císaře a k vzniku tzv. náboženského, religiozního taoismu – Tao-t'iao. Objevují se první taoističtí kněží, kteří v těžké době válek a bídy hlásali příchod nové doby, která přinese mír a spravedlnost. Vyzývali, aby se lidé vzdali starých pověr a rituálů a věřili v bohy jimi hlásané. Kontakt s těmito božstvy měl být zajišťován jejich prostřednictvím. Mezi nejstarší taoistické sekty patřila sekta Cesta nebeských mistrů. Jejím zakladatelem byl Čang-li, který prohlašoval, že byl Lao-c' pověřen šířit novou víru. Měl se mu zjevit v meditaci, dát mu nesmrtelnost a meč k zahánění zlých sil. Jeho titulem byl „nebeský mistr“. Čang-li založil sektu, v jejímž čele byli kněží a za příslušnost v této komunitě se platilo pěti měřicemi rýže, proto se jí také říkalo Cesta pěti měřic rýže. K jejím aktivitám patřilo očišťování se od hříchů, neboť veškeré nemoci byly považovány za důsledek špatného jednání, dále pústy, používání talismanů a jiné rituály. Stoupenci žili společně, pracovali ve prospěch druhých, stravovali se společně.¹⁴

Druhou významnou sektou byla Cesta nejvyššího míru zakladatele Čang Ťiao, která rovněž hlásala novou éru pro ty co se očistí od hříchu a vznik nové společnosti. Podnítil vzpuru proti vládnoucí dynastii Han, v historii známou jako Povstání žlutých turbanů. Vzpouře však byla potlačena a Čang Ťiao popraven. Tím došlo k zániku Cesty nejvyššího míru a náboženský taoismus se dále vyvíjel směrem, který hlásala Cesta nebeských mistrů. Slib spravedlnosti, rovnosti, harmonie a míru, vnitřní organizace společenství, liturgie a výchova nástupců byly základem pro vznik taoistické církve.¹⁵

¹⁴ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002. ISBN 80-249-003-3.

¹⁵ Tamtéž.

Po zániku dynastie Han kolem roku 220 došlo v Číně k územní rozdrobenosti a dlouholetým válkám. Filosofický taoismus (Tao-t'ia) se stal předmětem zájmu mnohých vzdělanců, kteří bylo přitahováni ideami nenásilí, nezasahování do přirozeného běhu světa. Jejich obohacení taoismu prostřednictvím literatury se vžilo pod označením neotaoismus. Vedle taoismu filosofů existoval nadále především mezi prostým lidem taoismus religiózní. Pantheon božstev tvoří především nejvýše stojící Tři čistoty, což jsou bohové nebes, země a lidských bytostí – Ctihodný nebešťan Nejvyššího bytí je představitelem počátku veškeré existence, Ctihodný nebešťan Božského pokladu představuje tajemné Tao a posledním je Ctihodný nebešťan Cesty a její síly. Nižší jsou nebesa, kterým vládne Nefritový císař, jenž řídí záležitosti nebes a země, ale není všemocný, i on podléhá silám jin a jang a boji mezi dobrem a zlem, i on může být na čas zlem přemožen. Dalšími taoistickými bohy je skupina zvaná Osm nesmrtelných. Ti jsou nadáni nadpřirozenými schopnostmi – umí létat vzduchem, nečekaně se objevují a mizí, mají kouzelnou moc pomáhat lidem v nouzi, v nemocech, zahánějí zlé duchy. Někteří z Osmi nesmrtelných byly historické osoby. Nejmocnějším je Lu Tung-pin, jenž je autorem části textu taoistického kánonu Tao-cang. Mezi Osmi nesmrtelnými je rovněž hanský generál, jenž přestoupil na taoismus nebo prostí lidé, kteří bez reptání snášeli nespravedlnost a obětovali se pro druhé a byli za to bohy odměněni nesmrtelností. Existují však i bohové zdraví a lékařství, soucitu a války, měst a přírody, bohové řek, deště a větru, trávy, stromů, květin, Pán hromu a Matka blesku, bohové světových stran. Existují i bohové každodenních věcí, nejoblíbenější je Pán domácího krbu, který chrání život rodiny. Zvlášť uctívání jsou bohové hor, protože kdo chodí nebo žije v horách, je blíže Tao.

Ve 4. – 5. století došlo k odlišnému pojetí taoismu na severu a jihu Číny. Sever byl ovládnut nečínskými vládci, kteří tíhli k buddhismu, jenž zde byl značně rozšířen. Ve snaze posílit a opět rozšířit učení taoismu mistr Kchou Čchien-č' zapracoval do nauky konfuciánské myšlenky o etických normách a loajalitě podřízených vůči panovníkovi a dosáhl u dvora přijetí této doktríny, která se nakrátko stala státním náboženstvím. Buddhisté byli pronásledováni a jejich majetek konfiskován, později se však buddhismus stal opět státním náboženstvím. Badatelé tento reformovaný taoismus nazývají severní Cestou nebeských mistrů.¹⁶

Naproti tomu na jihu země se taoismus rozvíjel v souladu s tradicí Cesty nebeských mistrů, jejichž učení bylo směsí klasického taoismu, šamanství, hledání nesmrtelnosti a

¹⁶ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002. ISBN 80-249-003-3.

konfucianismu. Základním rysem tohoto pojetí byla víra v možnost dosažení nesmrtelnosti již zde na zemi a víra v existenci bytostí, které tohoto cíle dosáhly. Nejvýznamnější postavou zdejšího taoismu byl alchymista, lékař a filozof Ke Chung. Působil nejprve jako úředník, aby v duchu konfuciánství sloužil svými schopnostmi ve prospěch správě státu. Později ho však více lákala cesta taoismu, vzdal se svého postu a odešel do kláštera v horách, kde se věnoval především léčitelsví a pomoci druhým, altruismu. Jeho ideje a poznatky jsou shrnuty v díle „Mistr objímající prostotu“. Autor zde obohatil taoismus o požadavek morálních norem, zušlechťování charakteru, humanity a nezištné práci pro druhé, jak je přijal od Konfucia. Z taoismu do konfucianismu vkládá touhu po dosažení nesmrtelnosti, poukazuje na možnost jejího dosažení individuální snahou.

Spojením těchto tradic vznikly dvě nové významné školy. První z nich byla škola založená na praxi meditací, kontemplací, vnitřního očišťování a nazývala se škola Svrchované čistoty. Přitahovala především vyšší vrstvy společnosti, její tradice přetrvala mnoho století a až ve 13. – 14. st. se stala součástí Cesty správné jednoty.

Druhou byla škola Zázračného klenotu. Tato škola byla ovlivněna buddhismem a vírou v osvobození z koloběhu životů. Byla však orientovaná více zevně, nechyběly zde šamanské prvky v podobě různých rituálů, ale i zde byl kladen požadavek na morální čistotu. Je pochopitelné, že tato škola byla bližší spíše lidovým vrstvám obyvatel, ale i ta později splynula s Cestou správné jednoty. Došlo však k shromáždění taoistických textů a k vytvoření jejich prvního katalogu, byly stavěny kláštery s církevní organizací.

Po opětovném sjednocení říše v 6. – 7. st. se hlavní školou stává učení Svrchované čistoty a taoismus je na vzestupu, museli jej povinně studovat a skládat zkoušky uchazeči o místa úředníků, vzdělanci i šlechta. V této době bylo ustanoveno jako jedno ze tří hlavních tradic Číny.¹⁷

Pak však až do 14. st. nastává dlouhé období nadvlády nomádských kmenů na severu, zejména Mongoly, zbídačování a plenění země, barbarské pálení taoistické literatury, kdy za oběť padla i kanonická kniha taoistických textů Tao-cang. Později se jí však opět podařilo zredigovat a zachovat až do dnešní doby. Tato kniha obsahuje na 1 464 taoistických textů, které jsou rozděleny do tří hlavních skupin a čtyř skupin dodatků. Tři hlavní skupiny se nazývají tong, jehož významem je jeskyně, nebo sdělovat, či proniknout do Tajemství. Tyto

¹⁷ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002. ISBN 80-249-003-3.

texty měly být autorům zjeveny bohy a jsou návodem, jak odhalit tajemství života a nesmrtelnost. První část má název Tong čen a je připisován Juan-ce Ťien-cu neboli Ctihodnému nebešťanovi prvopočátku. Druhá Ťai čang Tao-kiunovi – Nejvyššímu pánovi Tao a třetí Ťai-čeng Lao-kiun – Nejvyššímu pánovi Lao, což je vlastně zbožštěný Lao-c'. V dalších obdobích však taoismus ztrácel svůj vliv na představitele vládnoucích dynastií, až došlo k jeho oddělení a izolaci, populárními a přitažlivými se opět stávají buddhismus a konfucianismus. Taoismus přetrvával v klášterech a mezi prostým lidem. Hlavními sektami byly Cesta dokonání pravé skutečnosti a Cesta správné jednoty, které v sobě soustředily hlavní tradice taoismu.

V roce 1911 padl v Číně systém monarchie a byla vyhlášena republika. V zemi opět došlo k mocenským bojům, opět došlo k zabavování půdy a klášterů. Představitelé Cesty dokonání pravé skutečnosti ve snaze o oficiální uznání svého působení založili Taoistickou asociaci Čínské republiky a podařilo se jí navenek dosáhnout legitimacy. Přesto se ale ocitla pod dohledem a zvlí vládní moci. Některé sekty byly zakázány a kláštery se změnilly v úřady a školy. V době Japonsko-čínské války v 30. letech byli vyvražďeni obyvatelé klášterů na hoře Mao-šan, kláštery byly zničeny a vypáleny. Po 2. světové válce byli mnozí taoisté nuceni opustit zemi a prchnout před komunisty na Tchaj-wan.¹⁸ V roce 1949 byla vyhlášena Čínská lidová republika, náboženství v duchu marxismu bylo prohlášeno za nežádoucí opium lidstva a došlo k brutálnímu pronásledování stoupců náboženských směrů, známé jako kulturní revoluce. Z 10 000 klášterů jich zůstalo zachováno pouze 637, došlo i k vyvražďování mnichů.¹⁹ Až koncem 70. let, kdy se Čína začala vymaňovat z ideologické izolace a otevírat se ostatnímu světu, mohla být obnovena činnost taoistické asociace, která ale nadále byla pod kontrolou vládní moci. Byla však povolena obnova klášterů a taoismus byl zpřístupněn studiu na univerzitách a bádání vědecké obci nejen v Číně, ale i v zahraničí. V současné době zde nalezneme na 1 500 klášterů, v kterých působí na 25 000 mnichů.²⁰

Taoismus měl v Číně vliv nejen po stránce filosofické a náboženské, ale také v oblasti poezie, malířství, kaligrafie a tělesných cvičení, založených na dosažení souladu vnitřního stavu jedince s přírodou, na sjednocení člověka s její energií. Tuto energii nazývají tchi, považují ji za základní energii všeho stvořeného. V Evropě dnes působí mnoho škol učící těmto cvičením pod názvem tchai-tchi. Dá se říci, že je to určitá forma meditace, kdy se

¹⁸ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002. ISBN 80-249-003-3.

¹⁹ Ando, V. Malá encyklopedie taoismu. 1. vyd. Praha: Libri, 2010, str. 52. ISBN 978-80777-455-5.

²⁰ Ando, V. Malá encyklopedie taoismu, 1. vyd. Praha: Libri, 2010, str. 53. ISBN 978-80777-455-5.

pracuje s dechem a pohyby těla jsou s ním zesoulad'ovány. Slouží tak k soustředění, jež má za následek uklidnění mysli, k vnímání energie tchi a práci s ní. Taoisté po ovládnutí energie tchi jsou schopni vést ji na bolestivá nebo nemocná místa v těle a zmírnit potíže, případně je i vyléčit. Postupně se tento proces stává samovolným a energie tchi sama proudí tam, kam je třeba. Člověk tak dosahuje i duchovního pokroku.²¹

Malířství se začalo rozvíjet v chrámech, kde se stalo součástí výcviku mnichů a mnišek. Aby znázornované mohlo být ztvárněno co nejvěrněji, tedy ve své přirozenosti, byla potřeba koncentrace mysli, její uklidnění. Jen jejím výcvikem a dosažením vnitřního klidu, tedy naprostého ztišení mysli, mohlo dojít ke spojení s podstatou přírody a zachycení pravé skutečnosti.

Byly rovněž sestaveny kánony pro toto umění. Zabývaly se technikou, formou, barvami, kompozicí. Obraz musel mít tchi, posvátnou energii. Umění ztvárnit tuto energii se nedá naučit, ale musí vyjít z nitra, z jejího poznání a spojení se s ní. Jde vlastně o dokonalé sjednocení s Taem, kdy tělo, svalstvo, vše, je s ním v jednotě. Je vyjádřením jednoty těla a mysli nebo také duše a znázornovaného předmětu či krajiny. Svěbytným malířským uměním je kaligrafie. Inspirací je opět příroda, kdy každá čára nebo bod představuje nějaký tvar z přírody. I tyto znaky zvané piktografy by měly mít tchi, z každého tahu musí být cítit harmonický pohyb životní energie. Každý znak musí být vyvážen, jeho jin a jang musí tvořit celek a také prostor mezi jednotlivými znaky musí být takový, aby byl v rovnováze s Tao. Při pohledu na některé kaligrafie jistě člověka mnohdy napadne, že se jedná o umělecké, mistrovské znázornění tance čehosi nepostižitelného. Ke kaligrafii bylo samozřejmě třeba stejné kázně jako při meditaci, jejím cílem bylo také dosažení stavu vnitřního klidu, oproštění se od zevních rušivých vlivů. Zvládnutí kaligrafie trvalo léta, při psaní je zapojeno celé tělo, které musí být ve vzpřímené pozici, ovládnutím dechu je pak tchi vědomě rozváděna do celého těla a výsledné vyjádření není pak dílem toho kdo píše, ale samotné živé energie tchi.²²

Populární je rovněž umění feng-šuej, což je umění harmonického uspořádání prostředí, ve kterém se člověk nachází v souladu s okolním prouděním energie tchi a tím opět navození nebo udržení stavu vnitřní harmonie.

²¹ www.cinske-zbozi.cz/cinska-cesta-zdravi/bojove-sporty-joga-feng-shui-dychani. 29.11.2011.

²² Hartzová, P.R. Taoismus. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-185-9.

3. Hlavní představitelé a pojmy taoismu

Při studiu taoistických textů se setkáváme s jejich hlavními protagonisty Lao-c', Čuang-c' a Lie-c', ale také s pojmy Tao, wu-wej, jin a jang, nesmrtelnost a pod. V následujícím textu se jim budu věnovat podrobněji.

3.1 Lao-c'

Jak jsem již předeslala v předchozím textu, historická postava Lao-c' není hodnověrně doložena. Již v 1. st. př.Kr. se čínský historik S'-ma Čchien pokusil sepsat jeho životopis. Dle tohoto autora se Lao-c' měl narodit ve vesnici Ču Jen v oblasti Laj, okrese Chu ve státě Čchu. Lao-c' však není jeho pravé jméno, je to titul s významem „starý mistr“. Jeho pravé jméno dle tohoto autora bylo Li Er-tan. Někteří vědci se však domnívají, že ani toto není jeho skutečné jméno. Životopisec nám sděluje, že Lao-c' zastával místo dvorního archiváře, knihovníka ve státě Čou, což bylo celkem bezvýznamné postavení, důležitější však je informace, že se setkal s Konfuciem a předkládá nám dva záznamy rozhovoru, z kterých jsou patrné rozdíly v názorech obou mužů. Tento rozhovor najdeme jak v literatuře taoistické, tak v konfuciánské. Zda se toto setkání skutečně odehrálo je ovšem předmětem sporů. S'-ma Čchien pro nás zaznamenal pojednání, v kterém se Konfucius ptá na jeho názor o řádu věcí:

„Když byl Kchung na návštěvě v Čou, požádal Lao-c', aby ho poučil o obřadech. Lao c'mu na to řekl: Už i kosti těch, o nichž tu hovoříš, se obrátily v prach. Zůstávají po nich toliko jen slova. Sám víš, že žije-li urozený člověk v příznivých dobách, cestuje ke dvoru v kočáře. Jsou-li ovšem doby zlé, jde tam, kam fouká vítr. Někdy se říká, že moudrý obchodník skrývá své bohatství a vypadá, jako by byl chudý. Stejně tak i mudrc, je-li obdařen velkou vnitřní ctností, se na povrchu jeví, jako by byl blázen. Nebud' tak zpupný – pořád jen něco chceš, máš o sobě tak vysoké mínění a projevuješ tak horlivé zaujetí. Nic z toho ti není vlastní. To je vše, co ti povím. Kchung odešel a pravil svým stoupencům: Víím, že pták létá, že ryby plavou, že zvířata běhají. To, co běhá, lze polapit do pasti. To, co plave, lze pochyťat do sítí. A ty, kteří létají, lze sestřelit šípem. Jenže co si počít s drakem, to nevím. Vznáší se ve výšce s oblaky a s větrem. Dnes jsem navštívil Lao-c'a on je zrovna jako drak.“²³

Zde nás Lao-c' poučuje o pomíjivosti všeho zevního, poukazuje na žádostivost světského života, pýchu, která z ní vyplývá a zastírá tak pravou skutečnost. Člověk považuje za ctnost

²³ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, str.58. ISBN 80-249-003-3.

věci které pominou, jsou tedy neskutečné, netrvalé, ale člověk zvyklý žít svou pozorností ve vnějším světě na nich lpí. Pravou ctnost neboli poznání Tao, život v Tao, pravou skutečnost nacházející se v nitru neboli v srdci, nevidí. Ten, který nehledá a nelpí na pomíjivých věcech, neusiluje o tituly, posty, být ctěn, uznáván, se pro ostatní jeví jako blázen. Ve skutečnosti je však mudrcem. Konfucius zde Lao-c' přirovnává k draku jenž létá s větrem v oblacích a neví co si s ním počít. Protože nezná Tao, nemůže tak Lao-c' pochopit, rozumět mu.

Druhý záznam zní:

*Když byl Kchung na odchodu, řekl mu Lao-c': Slyšel jsem povídat, že ten, kdo je bohatý a mocný, obdarovává své hosty penězi a že mudrc rozdává svá slova. Já nejsem ani bohatý, ani mocný člověk, někdy snad bývám moudrý. Obdaruji tě tedy slovy. Ten, kdo je moudrý a jasnozřivý, brzy zemře, protože jeho výtky vůči jiným jsou na místě. Člověk s takovou rozpoznávací schopností dává svůj život všanc, neboť poukazuje na slabosti a chyby druhých lidí. Ten, kdo sám o sobě ví, že je synem, už nepatří jenom sám sobě. Právě tak i ten, kdo sám o sobě ví, že je poddaným, už nepatří sám sobě.*²⁴

Jedinou další zprávou o životě Lao-c' je informace o jeho odchodu ze světa, kdy v zoufalství nad jeho poměry a stavem se na černém buvolovi vydává na západ. Legenda uvádí, že když se dostal do horského průsmyku Chan-kchu, strážce brány jménem Kuan-jin poznal, že je mudrcem a poprosil ho, aby zapsal své vědění. Lao-c' mu vyhověl a sepsal knihu Tao-te-ťing. Je třeba s ohledem na způsob čínského myšlení podotknout, že vyjádření jít na západ znamená zemřít, západ byl synonymem pro posmrtný život, ráj pro spravedlivé. Žádost strážce průsmyku je správné chápat jako požadavek Boha přenechat lidstvu moudrost, které Lao-c' dosáhl. Výrok o odchodu na západ byl později samotnými taoisty v protibuddhistickém tažení však vykládán doslovně, byl interpretován tak, že Lao-c' odešel na západ vyučovat samotného Buddhu, který ho ale nebyl schopen pochopit.²⁵

Nevíme tedy, zda skutečně žila osoba jménem Lao-c', lze se pouze dohadovat, že kdysi žil kdosi nazývaný Starým mistrem, jemuž jsou přisuzovány četné výroky, sbírané a později shrnuté ve výše zmíněné knize. Sám Lao-c' nebyl taoistou a název knihy Tao-te-ťing není původní, ten zněl Lao-c'. Až v 2. st. př. Kr. v důsledku shromáždění myšlenek a významných moudrých textů v průběhu snad celého století, jehož ústředním tématem bylo Tao, se ujal z něho odvozený název taoismus. Stejně tak je Lao-c' připisována kniha Tchaj-šang kan-jing-

²⁴ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, str. 58-59. ISBN 80-249-003-3.

²⁵ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002, str. 54. ISBN 80-249-003-3.

pchien.²⁶ Jedná se však o texty sbírané v průběhu pěti až šesti set let. Zda však muž Lao-c' existoval či nikoli, není relevantní, podstatné jsou myšlenky zaznamenané v díle Tao-te-ťing, které dodnes přitahují badatele a duchovně orientované bytosti na celém světě.

3.2 Čuang-c'

Čuang-c, občanským jménem Čuang čou, se podle záznamů historika S'-ma Čchiena narodil v okrese Meng v království Sung, měl žít v letech 350 – 275 př. Kr. Byl stoupencem myšlenek Lao-c', ale zajímal se o všechny filosofické směry své doby. Ani o něm nám však historie příliš neříká. Podobně jako Lao-c' měl zastávat nižší úřední funkci, které se později také vzdal a údajně odmítl i nabídku krále z Čchu stát se ministrem. Badatelé a historici se shodují, že většina myšlenek v knize nesoucí totožný název s jeho jménem, je jeho dílem. Z knihy se dochovalo 33 kapitol, z nichž první část zvaná „Vnitřní kapitoly“ je dnes obecně považována vzhledem k stylu myšlení a ušlechtilější filozofii za dílo Čuang-c', než kapitoly další. Zde zřejmě opět došlo k přiřazení pozdějších textů neznámých autorů a jejich přisouzení tomuto mysliteli, jak bylo v Číně běžné. Druhou část tvoří „Vnější kapitoly“, což jsou texty Čuang-c' žáků. Třetí část má název „Rozličné kapitoly“ a tvoří ji fragmenty myšlenek Čuang-c', dalších taoistů a jangistů.²⁷ Na rozdíl od neosobního stylu Tao-te-ťing je z textu Vnitřních kapitol cítit osobnost autora. Byl to člověk, který rád diskutoval, neexistoval pro něj lepší přítel než ten, který nesouhlasil s jeho myšlenkami. Zvláště oblíbeným byl Chuej-c', s nímž rád vedl dispute:

Mistr Čuang se procházel s Mistrem Chuejem po mostku přes řeku Chao. Mistr Čuang řekl: „Pohleďte, jak si ti jelci tak volně a bezstarostně plavou po hladině. To je to, co ryby těší!“ Mistr Chuej na to řekl: „Vy přece nejste ryba, jak můžete vědět, co ryby těší?“ „A vy nejste já, jak můžete vědět, že já nevím, co těší ryby?“ „Já nejsem vy, nemohu tedy zajisté vědět, co vy víte, ale stejně jisté je, že ani vy nejste ryba, a tím je bezpečně dáno, že nevíte, co ryby těší!“ Mistr Čuang řekl: „Vraťme se, prosím, k tomu, z čeho jsme vyšli. Řekl jste, jak mohu vědět, co těší ryby. Kdo se takhle ptal, musel se už ptát s tím vědomím, že já to vím! A já jsem to věděl, když jsme byli nad řekou Chao!“²⁸

U Čuang-c' lze zaznamenat ideje osobní svobody, odmítání světské moci a autorit, jeho snahu o změnu navyklého způsobu uvažování a vzorců chování. Snažil se ukázat nazírání věcí

²⁶ Palmer, M. Taoismus. 1. vyd. Praha: Ikar, 2002. ISBN 80-249-003-3.

²⁷ Čuang-c'. Vnitřní kapitoly. 1. vyd. Praha: Odeon, 1992, s. 11. ISBN 80-207-0361-6.

²⁸ Král, O. Tao: texty staré Číny. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971, str. 59.

hlubším způsobem a možnost osvobození se od zažitých konvencí. Člověk je u něj dokonalou kosmickou bytostí, dokonalou svobodou, protože je v jednotě s vesmírem a je schopen s tímto vesmírem v souladu žít a konat. Pozdější taoismus tyto myšlenky dále rozvinul ve svém duchovním aspektu dosahování nesmrtelnosti a moudrosti. Čuang-c' vypráví o této cestě na příkladu Lie-c', který strávil první tři roky studiem s mistrem. Na konci těchto tří let již nedokázal rozlišovat mezi pravdou a lží. Po pěti letech začal vnímat rozdíl mezi pravdou a lží. Po sedmi letech se mu podařilo oprostít svou mysl od významů pravdy a lži. Po devíti letech pochopil, že zevní a vnitřní jsou bez rozdílu, že pravda a lež jsou irelevantní. Pocítil, že jeho fyzické tělo se rozpadá a stává se také nedůležitým a on může cestovat s větrem a poletovat jako list ve větru.²⁹ Tuto cestu je možné pochopit pouze v tichu nitra, po zániku racionálního uvažování. Lze konstatovat, že Čuang-c' je představitelem tzv. mystického taoismu.

3.3 Lie-c'

Lie-c' je opět postavou, o které nemáme žádné historické záznamy, že skutečně žila. Osoba tohoto jména vystupuje pouze v díle Čuang-c'a je jí pojmenován soubor textů, které jsou sebranými příběhy o Lie-c. Čuang-c' se o Lie-c' zmiňuje jako o mistrovi, který dosáhl stavu Tao. Badatelé se domnívají, že je postavou, na které Čuang-c' vysvětluje, jak dosáhnout moudrosti a splynutí s Tao. Nicméně sám Čuang-c' se zmiňuje, že Lie-c' žil v pustinách státu Čen, kde se jako opravdový mudrc několik desítek let s nikým nesetkal, žil stranou všech zmatků světa. Kniha Lie-c' je časově poslední, vědci se domnívají, že byla napsána v 2. st. př. Kr. až ve 3. st. po Kr. Obsahuje různé příběhy, legendy a historiky s filozofickým podtextem a ideou, že Tao je původem a příčinou veškerého života a dokonalosti člověk dosáhne až splynutím s tímto zdrojem. Ve svých příbězích učí, jak najít cestu k Tao, nabízí metody, jak dojít k cíli. Dle Oldřicha Krále je Lie-c' podvrhem neotaoistické skupiny filosofů a básníků, která byla blízka tzv. kruhu Sedmi nesmrtelných bambusového háje, což byla věhlasná umělecká skupina, o níž se tradovalo, že jsou prodchnuti duchem Tao a ve svých dílech, básních a příbězích často kritizovali společenské poměry své doby.³⁰

Z knihy Mistra Lie-c':

Jang Ču řekl: „Sto let života, to je dlouhá doba. Jenže se ji nepodaří prožít ani jednomu z tisíce! Ale dejme tomu, že by se takový našel. Děťinství a stařeckost mu zaberou polovinu té doby! Další polovinu ze zbylé poloviny mu zabere noční spánek a denní zdřímnutí! A nejméně

²⁹ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 148-149. ISBN 80-85862-54-9.

³⁰ Král, O. Tao: texty staré Číny. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971, str.71.

polovinu z toho zbytku mu zaberou bolesti, nemoce, smutky, žaly, smrti a úmrtí bližních! Počítám, že z těch zbylých asi desíti let je sotva jediná celá hodina, ve které se člověk cítí volný a spokojený! Tak to je ten lidský život! K čemu je? Pro radost? Pro krásu a dostatek? Pro hudbu a barvy? Jenže krásy a dostatek nebude nikdy dost a hudby a barvy se nikdy nenasytíme. Načež se nám tresty a odměnami něco zakazuje, jiné zas doporučuje, pověstí a zákony jsme vláčeni tam a sem z místa na místo. Tak zápasíme o chvilkoprázdnou chválu a usilujeme o slávu posmrtnou. Opatrnicky nastavujeme uši a zaostřujeme oči nad tím, co vidíme a co slyšíme, stydíme se za počestnost či nepočestnost našich vlastních myšlenek a přání, a tak jen neustále tratíme dokonalou radost přítomných let a ani na hodinu si nedovolíme popustit uzdu, jaký je pak rozdíl proti tomu, kdyby nás uvázali v tom nejtěžším žaláři?“³¹

V této sekvenci knihy Lie-c' je pěkně poukazováno na to, jak člověk žije většinu života v nesvobodě, vláčen žádostmi a přáními a nenacházejíce tak věčného klidu a radosti přítomného okamžiku, tady a teď, mrhá svým životem, protože jej nežije ve skutečnosti Tao.

3.4 Tao

Pojem Tao bývá nejčastěji překládán jako Cesta, někdy též Princip nebo Počátek. Čínský jazyk je tvořen obrazy s mnoha možnými výklady, proto je překlad starých textů velmi obtížný a podle mého názoru u taoistických textů záleží i na duchovní úrovni překladatele, jak je schopen do sdělovaného proniknout a vystihnout pravý význam. Domnívám se, že Tao neznamena Cestu, ale cíl cesty. Tao vnímám jako vnitřní stav, na který se má člověk rozpomenout, znovu si ho uvědomit pěstováním charakteru a oproštěním se od egoismu. Ve skutečnosti v něm je stále, ale neuvědomuje si ho, protože má v mysli vytvořené překážky v podobě chtění něco mít, něčeho dosáhnout, nebo něco naopak nechťít apod.

Co to je tedy Tao? Je to stav, z něhož vše povstává, z něhož se rodí celý projevený svět. Proto ono samo nemůže být uchopeno, je nad ním. Je nepostižitelné rozumem, smysly, neuchopitelné, protože v tomto stavu není nikoho, kdo by ho mohl mít nebo zažívat. Snad lze pouze říci, že je prázdnotou, ale živou prázdnotou, kde však vše stojí, je středem, z kterého teprve pohybem povstává Bůh stvořitel, Matka všeho stvořeného, jež je Láskou a v křesťanské terminologii zvaná Duchem svatým. Tao je věčné, Bůh stvořitel neboli projevené Tao je ale také konečné. Co z Tao povstává, jednou v něm také skončí. Vše

31 Král.O. Tao: texty staré Číny. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971, str. 75.

projevené ale nepovstává někam mimo Tao, to vše se děje v něm. Všechny světy, které byly stvořeny jeho mocí, pohybem, zase zaniknou a spočinou v Tao. Po určité přestávce však dojde opět ke zrození. Je to jako když člověk dýchá, výdechem se tvoří, nádechem se vše vrací do svého zdroje, mezi nádechem a výdechem je chvíle zastavení, jakoby ničeho. V hinduismu se tentojev nazývá Brahmův den a Brahmova noc. Pokud však svou pozorností vnikneme do této mezery mezi nádechem a výdechem a setrváme tam, můžeme poznat zdroj dechu a tak také zdroj sama sebe, neboť platí, že Bůh stvořil člověka k obrazu svému nebo také dle Herma Trismegista – jak nahoře, tak dole. Čili Tao můžeme nazývat i Absolutnem. Nelze ho tedy popsat slovy, protože ta jsou již nedostatečná, nevystihující. Tao je nad nimi. Vždyť jak známo i Ježíš, který učil, jak poznat Pravdu nebo chceme-li, Tao, na otázku Pilátovu co je to ta jeho Pravda, nemohl odpovědět jinak než mlčením a vysloužil si za ně jak známo smrt. Ježíš tento stav Pravdy nazývá Královstvím nebeským. Tao lze přirovnat i k Buddhově nirváně, samozřejmě jde opět o stejný stav, popsanou mnohými mudrci, kteří tohoto stavu dosáhli.

Buddha o něm říká:

„ Je něco nezrozeného, nesloženého, nepočatého a kdyby nebylo toho co je nezrozené, nesložené a nepočaté, nebylo by ani toho co je zrozené, složené a počaté.“³²

Tao je tedy cosi nezrozeného, nesloženého a nepočatého, přec však ve svém pohybu tvoří vše zjevné, a to není od něho nijak odlišné. Lze tedy konstatovat, že neexistuje nic jiného než Tao.

Taoisté poukazují na možnost sjednocení se s Taem a dosažení tak nejvyšší ctnosti a smyslu našeho života nebo životů, pokud stejně jako taoisté nebo buddhisté na reinkarnaci věříme. Dosažením Taa neboli Boha, Absolutna, dochází k splynutí lidské individuality pocíťované jako já v Jednotu. Dochází k osvobození lidské duše od pout egoismu. V tomto stavu již není pocitu já, pocitu oddělenosti já od druhých, svět není vnímán jako něco odlišného. Nastává stav, kdy je individualita zcela v Tau ponořena nebo lépe řečeno rozpuštěna, kdy s ní splývá v jedno. Bývá označován též jako existence (bytí), vědomí a blaženost (láska). V tomto stavu je vše poznáváno jako Tao a vše je v Ném. Neexistuje zde žádná připoutanost k světu a jeho věcem, je dosaženo naprosté svobody, není nikoho kdo by si pro sebe ještě něco přál.

³² Tomášová, M. Setkání I. 1. vyd. Praha: Avatar, 2000, str. 80. ISBN 80-85862-40-9.

Tao je nejvyšší ctnost, nejvyšší dobro. Člověk žijící v oddělenosti od Taa, neuvědomujíc si Ho, je poután k světu svými žádostmi. Takový člověk žije do značné míry v egu. Co to znamená, že člověk žije v egu? Především je poután k svému tělu, myslí si, že je tělem. Dále je poután pocity, žádostmi, chtěním, závislostmi, lpěním. Náš známý mystik Eduard Tomáš ego nazývá „*věčným trapičem a svědцем člověka, protože skrze ně člověk neustále něco chce nebo nechce, po něčem touží nebo netouží, něčeho si žádá, něčeho se bojí nebo něco vykonává.*“³³

Samotné ego je stejné podstaty s Tao, vzešlo z něho a smyslem lidského života je jeho opětovné navrácení do tohoto zdroje. Lidské ego je jakoby obaleno jednotlivými závoji tužeb, chtění, citů a jeho pozornost je soustředěna do těchto obalů, nikoli do zdroje. Vymanit se z nich však není lehké, protože člověk tento stav považuje za skutečný a jedině možný.

Upuštěním od žádostí a lpění dochází postupně k strhávání závoje, očistě lidského charakteru, člověk se více přibližuje Tao a jeho poznání. Nutné je však kromě meditace vést i řádný, poctivý, mravný život, který by měl být altruistický, tedy činnost by měla být především vykonávána pro druhé, v jejich prospěch bez nárokování si nějakých odměn pro sebe. Mám na mysli především nárokování si, očekávání i duchovních odměn. To je třeba ponechat na milosti Tao, vzdát se i těchto tužeb. Je rovněž potřebné být pozorný a kontrolovat se, své chování, ale nejen své jednání, také své myšlenky, mnohdy negativní, zkrátka být k sobě sebekritický. Důležité je neustálé přání dobra všem lidským bytostem a nezbytným předpokladem je také láska k Tao, bez ní by to nešlo, to by se člověk moc daleko nedostal. S tím souvisí také soucítění s druhými, zejména s těmi, kteří jsou v nějaké těžké situaci, nouzi a potřebují naši podporu a lásku. Pokud tak člověk koná, upřímně a s láskou k univerzálnímu bytí, jeho ego je více prozařováno čistotou Tao, je umenšováno, eliminováno a je blíže poznání a trvalému splnutí s Ním.

Kromě lásky k Tao, sebekontroly a altruismu je velmi důležitým předpokladem k dosažení tohoto stavu pokora. Ta spočívá v uvědomění si svých nedostatků a žádostí, v jejich přijetí, v tom, že je na sobě vidíme a snažíme se jich vzdát a odevzdat Tau. Vždyť nejsou námi, jsou jen čímsi co v sobě držíme a co si pěstujeme. Pokud to dokážeme, zmenšujeme své ego, sebe samé až v úplné vyvanutí. Pokora je dobrovolné podrobení se Tau, ponížením se před Ním a zahrnuje i bázeň a úctu k Němu. Člověk si má uvědomovat vlastní ubohost a nicotnost, být skromný, nijak se nevyvyšovat, neupřednostňovat sám sebe, stát se

³³ Tomášovi, M. a E. Po stopách zlatého věku. 1. vyd. Praha: Avatar, 1999, str. 36. ISBN 80-85626-30-1.

co nejmenším. Vždyť i Ježíš říkal, že pokud nebudeme jako malé děti, nevejdeme do Království Božího. To samozřejmě znamená, že musíme být malí v ego, jako bezbranné děti. Nebo jeho známé krásné kázání na hoře, kde mluví o blahoslavených chudých duchem, to se také týká pokory.

Mnozí mudrci říkají, že bez pokory Boha nebo Tao poznat nelze a přirovnávají ji ke studni, která čím je hlubší, tím je i vyšší a člověk takto svým ponížením zároveň roste. Nejvíce pokorný je člověk ve chvílích tísně nebo nějaké životní nepřízně, která ho silně zasáhne a on mnohdy již neví kudy kam. Pokud v Boha nebo nějakou vyšší moc věří, tehdy se k ní obrací, modlí se, prosí o pomoc. I tímto způsobem je člověk nucen k pokoře, i takto je přitahován do své skutečnosti. A dělají to i lidé, kteří víru v Boha nikdy dřív neprojevovali a třeba v Něj ani zevně nevěřili, jejich duše však v těchto chvílích cítí, že zde něco takové existuje. V těchto chvílích upínají svou pozornost k vyšší moci a prosí pomoc. Dá se tento stav přirovnat k onomu známému „tonoucí se stébla chytá“. Pokud se člověk v takových chvílích nehněvá, není vzdorný, ale přijme svou svízel, chápe, že se mu tak pro něco stalo, překračuje sám sebe a ve své skutečnosti roste. Může na tyto nepříznivé události pohlížet i jako na způsob volání Tao (Boha), aby nastoupil cestu k návratu „domů“. Tehdy se ego opravdově obrací k svému zdroji a pokořuje se před Ním. Z tohoto pohledu se může ukázat, že zažívaná nepřízeň, neštěstí apod. může mít pozitivní důsledky a může se ukázat být dobrem. Vždyť Tao je dobré a láskyplné, je stále s námi a v nás. Nikdo nikdy není opuštěn.

Miloš Tomáš ve své knize „O rozpouštění ega“ praví:

„Největším nepřítelem na naší cestě k Bohu jsou projevy ega, závislosti, které jej tvoří, protože vadí člověku v poznání Boha..“³⁴

„Překonáváním překážek, nejčastěji projevů vlastního či něčího egoismu, patří prostě k životu a díky tomu se můžeme vyvíjet, můžeme růst.“³⁵

A dále:

„Bud' me tiší a pozorní. Ve svém nitru, v hlubině svého nitra, ve vší tichosti a pokoře bdějí a pozorní. Tam se pokořme. Skutečně. Prosím! Pokořme se před všemohoucím! Odhod' me sebe, pusťme se sebe sama. Pokořme se a s velikou důvěrou se odevzdejme. Prosím, zcela se

³⁴ Tomáš, M. O rozpouštění ega. 1. vyd. Praha: Avatar, 2008, str. 42. ISBN 978-80-85862-76-8.

³⁵ Tomáš, M. O rozpouštění ega. 1. vyd. Praha: Avatar, 2008, str. 48. ISBN 978-80-85862-76-8.

*odevzdejme, otevřeme se zcela, otevřeme svoje nitro. Otevřeme se onomu světlu. Velkému světlu bez tvaru, barvy, jakékoli formy. Onomu aabsolutímu světlu, dobru a milosti. Absolutní všudypřítomné lásce. Vpusťme to zcela do sebe. Pokořme se před Tím! Uvědomme si svoji malost, svoji nicotnost! Nejsme nic!*³⁶

Člověk se tedy má ve svém egu pokořit, ponížít se před jedinou skutečností, odevzdat se jí. Opustit sebe, vše, co se domnívá, že vlastní, že je jeho a čím je. Vše, co můžeme pozorovat, své tělo, myšlenky, pocity, nejsou naší pravou skutečností. Je to něco co k nám patří, ale jelikož je můžeme pozorovat, vidět je, nemohou být námi. Je zde někdo kdo je pozoruje, tento někdo je svědek, tichým obrácením pozornosti na něho a poklidným setrváním a nasloucháním tohoto ticha může dojít k poznání skutečné hloubky člověka, jeho podstaty totožné s Tao. Až po splynutí s Tao je vše poznáváno jako Já. Toto Já je však již svobodné.

„Tao, které lze postihnou slovy, není věčné a neměnné tao. Jméno, které lze pojmenovat, není věčné a neměnné jméno.

Bezejmenné je prapočátkem nebe a země. Pojmenované je matkou všeho stvoření.

Proto ten, kdo zůstává bez žádosti, proniká k jádru této tajemnosti, kdo je naplněn žádostmi, postihuje jen vnější tvářnost věcí.

*To obojí – ač má rozličná jména – vyvěrá ze stejného prapůvodu. Stejnost – toť hlubina záhadnosti. Záhada všech záhad, brána veškeré tajemnosti.*³⁷

3.5 Jin a jang

V čínské filosofii se setkáváme s pojmy jin a jang, což jsou dvě tvořivé síly Tao.

Učení a popis způsobů jejich působení je obsaženo v Knize I-t'ing (Kniha proměn). Jedná se o vzájemnou interakci elementů země, vody, ohně a vzduchu, jimiž jsou vyjádřeny procesy v přírodě. V I-t'ing je tento děj popsán pomocí hexagramů a trigramů.

Výchozích kombinací je osm a jsou znázorněny trigramy, spojením tří čar, buď plných nebo lomených. Plné čáry představují jang a lomené čáry jin. Tři plné čáry vyjadřují vše silné,

³⁶ Tomáš, M. O rozpouštění ega. 1. vyd. Praha: Avatar, 2008, s. 186. ISBN 978-80-85862-76-8.

³⁷ Lao-c'. Tao Te Ťing., 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 29. ISBN 80-86685-12-8.

tvůrčí, aktivní, nebe. Tři lomené čáry pak pasivitu, poddajnost, zemi. Dvě lomené čáry nahoře a jedna plná dole, to co uvádí v pohyb, hrom. Jedna plná uprostřed a další dvě lomené znamenají tekoucí vodu, vše nebezpečné. Jedna plná nahoře a dvě lomené čáry pod ní značí vše klidné, horu. Jedna lomená dole a dvě plné nad ní je trigram pro jemné, mírné, vítr. Jedna lomená uprostřed a dvě plné čáry vyjadřují vše upívající, zářící, oheň. Jedna lomená nahoře a dvě plné pod ní je trigram pro jasné, otvírající se, jezero. Dalšími kombinacemi tak vzniká základních 64 vzorců, spojením dvou trigramů vzniká hexagram.³⁸

Také taoismus z této koncepce vychází. Taoismus říká, že na počátku existuje Tao, univerzální prázdnota, z které povstává životní síla Čchi, která obsahuje jin a jang, tato síla je vším a je pohyblivá. Jin a jang jsou dvě síly, které jsou ve vzájemné interakci v jediném celku. Působí v přírodě a v celém vesmíru. Tvoří jednotu, jedna nemůže být bez druhé, jsou na sobě závislé. Každá má v sobě zárodek té druhé. Jsou to protipóly, které se v celku proměňují, přelévají a dochází tak k tvoření. Je symbolizována čínskou monádou.³⁹

Jang je symbolem ohně a větru, je to síla mužská, aktivní, vyjadřuje světlo, den. Je silou odstředivou, směřující zevnitř ven – např. ze semene vzklíčí a vyrostne rostlina. Jin je síla ženská, je principem vody a země a je vyjádřením pasivity a tmy, nocí. Je naopak silou dostředivou směřující do centra – rostlina usychá, umírá, vrací se do svého původního zdroje. Tyto síly na sebe navzájem působí, pokud jsou v rovnováze, nastává harmonie, většinou však převažuje jedna nad druhou, aby následně došlo k jejímu ustoupení a aktivity se chápe síla opačná. Protože každá má v sobě zárodek síly opačné, může se ještě dále dělit na jin a jang. Tak dochází k různým kombinacím a jevy mohou obsahovat jin v jin, jang v jang, či jin v jang.⁴⁰

Vše v přírodě má oba tyto stavy a vše je v neustálém pohybu. Můžeme vysledovat, že vše má svůj opak – žena a muž, den a noc, zima a horko, sucho a mokro, sladkost a hořkost, severní strana, jižní strana, pomalé a rychlé, dole a nahoře apod. Vidíme, že bez dne by nebyla noc, bez pohybu by neexistoval klid. Pokud jedna strana roste, druhá ustupuje. Vše probíhá ve stále se opakujících cyklech, které lze předvídat. S těmito vědomostmi se setkáváme také v čínské medicíně, pokud tělu chybí jin nebo jang, dochází k nerovnováze a nemoci. Léčba pak spočívá v doplnění chybějícího prvku.⁴¹ Tak jako tyto děje probíhají v přírodě, z které

³⁸ Navrátil, J. O nebeském a lidském, Avatar, 1. vyd. Praha 2003. ISBN 80-85862-54-9.

³⁹ www.tiens-brno.cz 17.11.2011.

⁴⁰ www.wikipedia.org/wiki/Jin a jang 14.11.2011

⁴¹ www.cinska-medicina.eu/teorie-jin-jang 14.11.2011

člověk není nijak vydělen, probíhají i v lidském životě. Dle učení taosimu vše probíhá v cyklech, které se dle zákona jin a jang střídají, proto má být člověk v době přízně skromný a v době tísně trpělivý, vše má pokojně přijímat, jít zlatou střední cestou. Ztráta, rozklad, smrt jsou stejně přirozené a nutné jako zisk, růst, úspěch, život.⁴²

V Tao-Te-Ťing nám Lao-c' o proměnlivosti říká:

„Tao plodí jedno./Jedno plodí dvě./ Dvě plodí tři./ Tři plodí bezpočet tvorů./ Bezpočet tvorů nese na zádech temné jin a v náručí objímá světlé jang./ Životní dech zjednáva jejich rovnováhu./ Co lidé nemají rádi, to' osiřelost, osamělost, nuzota./ A přece si je knížata a králové volí za své označení./ Věřu: Věci mohou zmenšováním nabývat/ nebo zvětšováním pozbývat./ Čemu učili jiní, tomu učím i já:/ Násilníci neumírají přirozenou smrtí./ To budiž východiskem mého učení!⁴³

3.6 Wu – wej

Wu-wej znamená nečinění, nekonání, lépe řečeno nezasahování do běhu věcí, ponechání veškerého konání přirozenému řádu. Je to stav mudrce, člověka, který dosáhl a žije v souladu s Tao. Takový je pouhým pozorovatelem dějů a ačkoli samozřejmě pro ostatní ve světě se jeví, že jedná, on sám je ponořen v Tao a do věcí nijak nezasahuje. Nechává se vést duchem Tao a žije s ním v jednotě, v jeho harmonii. Ačkoli navenek jedná, je svými činy nedotčen, nepochybuje o správném nebo nesprávném, protože není nikoho kdo by si je měl uvědomovat a posuzovat. V tomto stavu se mluví o ne-činění. Vše se děje samo od sebe, dle vůle Tao. Tím nedochází k jakémukoli odklonění od oné pravé přirozenosti v taoismu.

Tao je zde tím pravým vládcem, tak často zmiňovaném v taoistické literatuře. Jde tedy o spontánní ponechání všeho svému vlastnímu bytí, nikoli o záměrné lidské úsilí. Jedná se o odevzdané žití ve středu všeho, lépe řečeno v hlubině, pravé podstatě všech věcí, všeho projeveného. Tento stav je přirozeným mudrcům, kteří dosáhli osvobození od pout vlastního ega a tím i světa, může ho však žít i člověk, který se snaží o poznání Tao. Tím, že usiluje o nelpění, kontroluje sám sebe, nenechává se ničím poutat, je pokorný, přijímá život s klidem, radostně. Jeho jednání nevychází z popudů ega, ale na základě podnětu Já. Nekoná nic pro svůj zisk nebo výhody na úkor jiných, ale nechává působit univerzální sílu, která vždy pracuje pro dobro všech. Dobrým vodítkem pro správné konání v jednotě s Tao je svědomí. Pokud by

⁴² Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s.12. ISBN 80-85862-54-9.

⁴³ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 101. ISBN 80-85862-54-9.

člověk zasahoval do vesmírné harmonie, docházelo by k porušení její rovnováhy a oddělování se od ní, takový člověk by se začal cítit nešťasten a nespokojen. A dá se říci, že takový je současný stav lidstva. Došlo k jeho odklonění, žití pouze na povrchu, v zajetí vlastních tužeb a pýchy. Moudrý Lao-c':

„To nejměkčí pod nebem/ překonává to, co je pod nebem nejtvrdší./ Nejsoucí vnika i v to, co je neprostupné./ Z toho lze poznat hodnotu „nečinění“./ Učit beze slov, působit bez činění, toho dosahují pod nebem jen málokteří.“⁴⁴

Co je pod nebem nejměkčí a co nejtvrdší? Nejměkčí je člověk, jeho ego, které je pokorné, obrácené k Tao, zbavené žádostí, tužeb, s dobrým charakterem. Tam Tao nejvíce působí, protože mu člověk nepřekáží. Pak se jedná o wu-wej, neboť vše se děje v souladu s Tao a Lao-c' je nazývá hodnotou. Nejtvrdší je naopak ego silné, ale poněvadž vše je ve své podstatě Tao a nic není mimo něj, je paradoxně i jím. Člověk se silným egem však většinou jedná svévolně a sobecky. Tehdy, jak přijde čas, zákonitě musí zasáhnout síla jin nebo jang, aby došlo k vyrovnání a nastolení harmonie. Děje se tak mnohdy v podobě nějakého utrpení, nesnázi, bolesti, nemoci. Ve východních naukách se toto vyrovnání nazývá karmou. V křesťanství zdánlivě o tomto není řeč, ale i tam můžeme najít výrok Ježíšův, že nikdo odtud neodejde, aniž by poslední penízek nezaplatil. Toto je jistě výzvou, aby byl člověk dobrý, nesobecký, bezžádnostivý, aby pěstoval svůj charakter.

V taoistické literatuře můžeme často číst o sjednocování se s přírodou, o správné míře věcí, nechtít příliš, neodvrátit se od přirozenosti, být spokojený s věcmi tak jak jsou, odmítání jakékoli přehnanosti, nenarušovat přirozený běh, jednoduchost apod.⁴⁵ Člověk žijící v harmonii s Tao tedy wu-wej, žije ve světě stejně jako kdokoli jiný, jedná, pracuje, toto konání je ale odlišné v tom, že takový člověk na ničem nelpí, nekoná nic pro sebe, je skromný, pomáhá druhým, pro sebe nechce nic. Netouží po dokonalosti, učenosti, svatosti, snaze vyniknout, být výjimečný.⁴⁶ Ponořen v Tao se mu všeho dostává, protože Tao je dokonalé.

Tao je věčné a zůstává bez konání,/ a přece není nic, co by nebylo vykonáno./ Kdyby je knížata a králové dovedli zachovávat,/ všechno tvorstvo by se samo od sebe utvářelo./ Kdyby však při svém rozvoji se samo zatoužilo přetvářet,/ sám bych je zadržel jednoduchostí

⁴⁴ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, str. 102. ISBN 80-85862-54-9.

⁴⁵ Lao-c'. Tao Te Ĥing, 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003. ISBN 80-86685-12-8.

⁴⁶ Tamtéž.

bezejmenného./ Bezejmenná jednoduchost je prosta žádostí a vášní./ Co je bez žádostí a vášní, spočívá v klidu./ Pak celý svět by se sám od sebe přivedl k míru.⁴⁷

Pokud se navrátíme k Tao, žijeme ve vnitřním míru, klidu, vše se děje samo sebou, jeho působením, tak jak má, v Jeho vůli.

⁴⁷ Lao-c'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s.112. ISBN 80-86685-12-8.

4. Tao – Te – Ťing

Kniha Tao – Te – Ťing je skvostem duchovní literatury. Je psána formou poezie, její obsah je filosofický a dovoluji si říci až mystický, vyprávějící o podstatě světa a možnosti tuto naši základnu neboli zdroj, z kterého vše projevené povstává, poznat.

Tvoří ji 81 kapitol, kniha je rozdělena do dvou částí. Prvních 37 kapitol vnímám jako pojednání o Tao, o přiblížení univerzální existence, něčeho tajemného a přece jsoícího, prapříčiny všeho. Taoisty je tato existence nazývána bezejmenným, přírodou, stejností nebo také nebem. Druhá část se věnuje cestě k poznání Tao. Dle Berty Krebsové se první část původně jmenovala Tao – ťing, jelikož všechny verše začínaly slovem Tao. Druhá část nesla název Te – ťing. „Te“ bývá překládáno jako ctnost. Slovo „Ťing“ má význam „posvátná kniha“⁴⁸

Toto ojedinělé dílo se po svém objevení dočkalo mnoha různých překladů, interpretací a komentářů nejen taoistů, ale i buddhistů, konfucianů a posléze i západních překladatelů. Jen čínských komentářů se počítá na 200 titulů.⁴⁹ Domnívám se, že je tomu tak proto, že čínský jazyk je tvořen znaky, které mohou mít více významů, každý si pod něj může dosadit to, co je blízké jeho vnímání. Také podle mého názoru záleží na vnitřní hloubce překladatele, jak je schopen text a jeho souvislosti pochopit, vcítit se do způsobu myšlení autora. Znak „Tao“ se skládá ze dvou znaků, jeden znamená hlava a druhý chodidlo. Může, dle J. Navrátila, znamenat chůzi nebo cestu předem uvědoměle zvoleným směrem nebo také může mít význam „říkat“, „mluvit“, nebo „vést.“ Může tak symbolizovat jednotu nepohnutosti a pohybu.⁵⁰ Berta Krebsová ve své předmluvě k Tao-Te-Ťing říká, že žádný klasický čínský text nelze překládat doslova, ale že se na mnohých místech z výše uvedených důvodů jedná o interpretaci předkladatele, proto nemůže být gramaticky ani myšlenkově jednoznačný a je překládán mnohdy odlišně.⁵¹

⁴⁸ Lao-c'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 12. ISBN 80-86685-12-8.

⁴⁹ Lao-c'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 15. ISBN 80-86685-12-8.

⁵⁰ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 12. ISBN 80-85862-54-9.

⁵¹ Lao-c'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 31. ISBN 80-86685-12-8.

Ponořme se tedy do tajemných veršů Tao-Te-Ťing:

„Cesta, po níž lze kráčet, není věčná, neměnná Cesta,/ jméno, které lze jmenovat, není věčné, neměnné Jméno./ Bezejmenné, toť počátek nebe a země,/ Pojmenovatelné, toť zrod bezpočtu tvorů./ Věřu: Kdo se zbavil žádostí, vidí tajuplnou hlubinu,/ kdo se nezabavil žádostí, vidí omezené věci./ Toto obé je společného původu,/ ale rozličného jména./ Tuto jednotu nazývám tajemstvím/, tajemstvím hlubším než jakékoli tajemství/, branou, z níž vycházejí utajené síly./“⁵²

V překladu Jana Kotíka:

„Skutečné Tao/ Nelze pojmenovat ani znázornit./ Také slovo Tao/ Není jeho úplným jménem./ Bezejmenné je počátkem země i nebes/ A pojmenované je matkou všech věcí./ Pozorováno bez vášnivostí a stranou vlastního prospěchu,/ Zjevuje se tajemství dění./ S nimi/ Poznáš jen jeho vnější tvar./ Obě tyto tváře/ Jsou téhož původu,/ Ale různých jmen, když se zjevují./ Společné patří k nejhlubšímu./ Od jednoho temného tajemství/ K druhému temnějšímu/ Vedou dveře ke všem tajemstvím./“⁵³

Franjo Kvišek stejné verše překládá:

„Synergie vyjádřitelná slovy/ není věčnou Synergií./ Synergion pojmenovatelný slovem není To věčné Synergion./ Bezejmenné Synergion/ je prapočátkem našeho Vesmíru./ Pojmenované Synergion (Vesmír)/ je počátkem všech synergionů (věcí)./ Proto, kdo nemá žádost (pojmenovat)/ vehlíží do tajemství nekonečnosti./ Kdo je naplněn žádostí (pojmenovat)/ nahlíží jen konečnost nekonečna./ Vesmír a Synergion, byť rozličných jmen,/ jsou stejného prapůvodu v Systému Synergie./ Přechod od jednoho k druhému/ je brána veškeré tajemnosti./“⁵⁴

V úvodním verši se překladatelé rozcházejí ve vyjádření toho, co je nepojmenovatelné, co je hlubinou, zdrojem všeho zjeveného. Ono nepojmenovatelné předchází všemu projevenému. J. Navrátil je překládá jako Cesta. Stejně jako on se domnívám, že pokud někdo kráčí po cestě, nejedná se o ono bezejmenné. Cesta a někdo, kdo po ní kráčí, je již v projevu, i když vede k jednomu cíli, zdroji všeho. Název Tao považuji za výstižnější a odpovídající. Franjo Kvišek mluví o Synergii. Myslím si, že se jedná o pojmenování nepřesné a zavádějící.

⁵² Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 75. ISBN 80-85862-54-9.

⁵³ Lao-c'. Tao-te-Ťing. Praha: Makum, 2000, s. 26.

⁵⁴ Kvišek, F. Synergický Tao Te Ťing. Brno: Metainfo, 1992.

Synergie je již nějaké působení sil, mezi kterými vzniká vztah. Jedná se již o projevené, není to tedy ona nepojmenovatelná hlubina. Vesmír, věci, to vše je již zrozené, je to systém vzájemného působení energií. To není Tao ve své skutečnosti, prapůvodu.

Tao všemu předchází, proto je neuchopitelné slovy, rozumem. Můžeme mít na Něj názor, ale i to je jen myšlenka, skutečné poznání spočívá v ztotožnění se s Ním jako jeho součást, sounáležitost. K ztotožnění může dojít zbavením se vášní, žádostivosti, chtění. Tím člověk sám sebe kultivuje, upouští od sobectví, eliminuje své touhy, dovede si odříci, neupřednostňuje sám sebe, a tím se přibližuje Tao, protože této hlubině pak nic nepřekáží, aby člověka v sebe pojmula. Kdo je prost žádostivosti, uvědomuje se v Tao. Kdo má plno tužeb, vnímá povrchnost, projev Tao. Vše je ale zároveň jednotou, Jím.

„Nevynášet vznešené - / a lidé se nebudou svářit,/ nevychvalujte těžko dostupné - / a lidé nebudou krást,/ nevystavujte žádoucí - / a lidská srdce nebudou rozjitřena. / Proto: vládne-li moudrý,/ vyprazdňuje srdce lidí/ a naplňuje jejich mysl,/ oslabuje ctižádost lidí/ a zpevňuje jejich páteř./ Bez ustání usiluje,/ aby lidé byli bez chtivosti a zchytralosti,/ stará se,/ aby ti, kdož jsou zchytralí,/ se neodvážili zasahovat.“⁵⁵

„Nevyvyšovat nadané a lid nepodlehne hádkám/ nevážit si cenností a lid nebude krást/ neukazovat žádostivé a mysl lidu bude klidná/ Proto moudrý vyprazdňuje mysl a naplňuje žaludek/ oslabuje chtění a posiluje kosti/ udržuje lid v nevědomosti a bez přání/ nenechává jednat intelektuály/ Protože sám od sebe nic nečiní,/ tak se věci řídí samy!“⁵⁶

„Neoznačujte vznešené/ A nebudou rozepře mezi lidem./ Nekupčete se vzácnostmi/ A nebude zlodějí./ Zakryjte před pohledy věci žádoucí,/ Aby srdce lidí neovládla chtivost./ Proto:/ Vláda moudrého/ Vyprazdňuje srdce lidí (od pýchy)/ A naplňuje jejich smysly,/ Oslabuje jejich chtění/ A zpevňuje jejich kosti./ Stále se snaží,/ Aby se lid osvobodil od rozumování a chtivosti,/ Aby ti, kdo jsou lstiví, nemohli zasahovat./ Jednání bez zasahování/ Vždy přináší všem mír.“⁵⁷

„Nevynášet ty, kdo vynikají - / a lidé si nebudou závidět./ Necenit si těžce dosažitelných statků - / a lidé nebudou krást./ Nevystavovat na odiv věci, které vzbudí žádost - / a srdce lidí nebude znepokojeno./ Proto vládne mudřec takto:/ činí jejich srdce prázdným/ a jejich tělo statným./ Zeslabuje jejich chtění/ a zesiluje jejich kosti./ Dbá o to, aby byli bez vědění a

⁵⁵ Lao-c'. Tato Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 35. ISBN 80-86685-12-8.

⁵⁶ Lao-c'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 13. ISBN 978-80-7363-221-2.

⁵⁷ Lao-c'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, 2000, s. 28.

neměli žádostí,/ a aby se ti, kdo mají vědění, neodvažovali jednat./ Působí, aniž činí - / a vše je v pořádku./“⁵⁸

Různé, místy odlišné překlady se, dá se říci, obsahově shodují. Nelpění, nezdůrazňování svých ctností, vytváří mír v nitru, srdci člověka a život wu- wej. Opak má za následek neklid, škodlivé jednání a život v nesouladu s přirozenou harmonií. „Zeslabuje jejich chtění/ a zesiluje jejich kosti“⁵⁹ znamená odvrácení se od žádostí a posilování charakteru, upevňování ctností. „... a aby se ti, kdo mají vědění, neodvažovali jednat./“⁶⁰ tento překlad pana Navrátila považuji za nejzdařilejší a nejpresnější.

Kdo má vědění? Zde není myšleno mít znalosti, názory, být učený. Je myšleno vědění Tao, uvědomování se v Něm. Člověk se musí vyprázdnit, vyprázdnit svou mysl, aby toto vědění poznal. Nezakládat si ani na ctnostech, na žádných zásluhách. Pokud nějaké má, nepřivlastňuje si je. Ten, kdo je ponořen v Tao, se neodvažuje jednat, nechává jednat tuto vyšší, neosobní, univerzální inteligenci. Chápe, že se tak vše děje mnohem lépe, než kdyby jednal ze své vůle. Pokud by konal on, již by nebyl v přirozenosti.

J. Kotík:

„Vesmír byl vždy./ A důvod, proč byl vždycky,/ Je v jeho bytí, které patří jiným./ Proto vše přežívá./ Proto:/ Staví-li se moudrý dozadu,/ Ocitá se v čele./ Necení-li si svého života,/ Neztrácí, ale zachovává ho./ Nežije-li pro sebe,/ Stává se osobností./“⁶¹

Stejná kapitola v překladu V. Cílka:

„Nebe je věčné a zem bez konce/ nežijí samy pro sebe/ a proto trvají/ Stejně tak moudrý se staví do pozadí,/ ale objeví se v čele,/ odloží svou osobnost,/ a tím ji zachová!/ Je naplněn, protože je vyprázdněn.“⁶²

B. Krebsová:

„ Nebe stále trvá,/ země trvale zůstává./ Nebe a země jsou stálé a trvalé,/ protože nežijí ze sebe,/ proto mohou žít ustavičně./ To je, proč moudrý/ opomíjí sebe – a tím se prosazuje,/

⁵⁸ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 76. ISBN 80-85862-54-9.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Lao-c'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, 2000, s. 30.

⁶² Lao-c'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 16. ISBN 978-80-7363-221-2.

zbavuje se sebe – a tím se zachovává./ Zdaž ne právě tím, že je bez osobních zájmů,/ může všechny své zájmy uskutečňovat?/“⁶³

J. Navrátil:

„Nebe je věčné, země trvá./ Čímpak to, že žijí tak dlouho?/ Nežijí samy sobě,/ proto žijí tak dlouho./ Proto také mudrlec:/ Staví svou osobu do pozadí -/ a jeho osoba je v čele./ Nestará se o svou osobu - / a jeho osoba je uchována./ Protože se nežene za svými cíli,/ je s to svých cílů dosáhnout./“⁶⁴

F. Kvítek:

„Země trvá dlouze,/ Vesmír trvá ještě déle./ Protože nežijí jen pro sebe,/ proto mohou žít dlouze./ Proto moudrý člověk:/ staví se dozadu a díky tomu je vpředu,/ opomíjí sebe a tím se prosazuje,/ zbavuje se egoismu a tím se zachovává./ Neplyne to z toho,/ že nemá osobní zájem?/ Právě tím, že je neosobní,/ může svou osobnost dovršovat./“⁶⁵

Za nejodlišnější překlad výše uvedených veršů považuji interpretaci pana Kotíka, který píše, že vesmír ve svém bytí trvá, jelikož patří jiným. Tento překlad se mi zdá nejasný, nepřesný. Bytí nepatří nikomu, bytí pouze je, nikdo je nemůže vlastnit, protože vše je ve své podstatě bytím. Ve verších se říká, že nebe je věčné a země trvá. Paní Krebsová překládá, že nebe stále trvá a země trvale zůstává, mezi čímž nevidím žádný rozdíl. Pokud nebe má význam Tao, je věčné. Ale země jako manifestace Tao se mění, je nestálé. Je jisté, že co dnes vidíme, to, co dnes má nějakou podobu, nějakou formu existence, zítra může být jiné. Co dnes je, zítra být nemusí. Dnes na zahradě vykvetla růže, za několik dní začne uvadat až posléze květ zanikne.

V další části se mluví o ctnosti, o pokoře, o tom, že když člověk přestane sám sebe prosazovat a je schopen na sebe zapomenout, dostane se do popředí, do čela, může naplnit svůj záměr, svůj cíl. Co je tím myšleno? Tao-Te-Ťing je duchovní text, který nám přibližuje Tao a cestu k Němu. Tao všemu zevnímu předchází, je tedy počátkem, řekněme oním čelem. Cílem je tedy poznání se v Tao. Kdo ho dosáhne, je naplněn. Tao je neosobní bytí, pokud se s ním ztotožníme, není již žádné osobnosti. Jak známo, moudří, osvícení, se za osobnosti nikdy nepokládali. Proto i zde překlad pana F.Kvítky a J. Kotíky pokládám za nepřesný.

⁶³ Lao-c'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 45. ISBN 80-86685-12-8.

⁶⁴ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 77-78. ISBN 80-85862-54-9.

⁶⁵ Kvítek, F. Synergický Tao Te Ťing. Brno: Metainfo, 1992, s. 4.

V textu se dále píše, že kdo odloží svou osobu, ta přesto zůstane zachována. Osobou je dle mého mínění myšlen člověk uvězněn ve svých závislostech. Jde opět o nelpění, o pokoru, o vzdání se sebe sama Tao, o odevzdanost, o návrat domů, o poznání své pravé skutečnosti. Ten je pak zachován ve své přirozenosti, která je stálá, neměnná, nepomíjející. Jde o nalezení sebe ve věčnosti jako její součásti, která není nijak ohraničena.

„Jsi s to usebrat svou duši tak, aby objímala Jediné/ a netříštla se?/ Jsi s to soustředit svou životní sílu/ a dosáhnout takové měkkosti, abys byl jako děcko?/ Jsi s to vyjasnit své vnitřní zření tak,/ aby bylo bez poskvrny?/ Jsi s to milovat lidi a vládnout říši,/ a přitom zůstat nepoznán?/ Jsi s to, když se brány nebe otevírají a zavírají, sedět jako samička ptačí?/ Jsi s to proniknout vše svým jasným pohledem/ a přitom sám nezasahovat?/ Potom plod' a živ je,/ tvoř, ale nevlastni,/ působ, ale nepodržuj,/ ved' je, ale nebud' jejich pánem!/ Tomu se říká: tajemný, skrytý Život.“⁶⁶

„Pochopíš-li jednotu souladem protichůdností (jin-jang),/ Co potom může rozptýlit tvou duši?/ Ovládneš-li svou životní sílu a pochopíš své bližní,/ Budeš schopen být jako novorozeně?/ Projeví-li se veřejně tvé ctnosti,/ Budeš schopen usilovat o vnitřní dokonalost?/ Při úsilí nahlédnout do hloubky dění/ Budeš schopen vyhnout se omylům?/ Při řízení státu a ochraňování národa/ Budeš schopen vládnout bez zasahování?/ Postřehneš-li otevírající se brány nebes,/ Budeš schopen hrát úlohu ženství?/ Pronikneš-li do všech poznatků (o světě),/ Budeš schopen zapomenout své vědomosti?/ Rodit, žít a vychovávat,/ Tvořit a nevládnout (vytvořenému),/ Vytvářet a neužívat (vytvořené),/ Být v postavení staršího mezi druhými/ A nepovažovat se za vládce./ Tomu se říká skrytá síla ctnosti.“⁶⁷

Srovnám-li oba překlady, první pana Navrátila a druhý pana Kotíka, pak vyjádření myšlenky Lao-c' prostřednictvím pana Navrátila se mi jeví krásné, výstižné, místy stručné a tím jasné, všeříkající. Druhý překlad má za potřebí mnohem více slov k vyjádření, významově mnohdy odlišných. Myslím si, že zde nedosahuje hloubky překladu pana Navrátila.

Jednotu, Tao, Boha nelze pochopit rozumem, protože rozum, mysl, je již Jeho funkcí, Jeho nástrojem. Být měkký jako dítě, to znamená být nevinný, oproštěn od chtění i nechtění, být tichý, být prázdný. Nejedná se o pochopení bližních jak uvádí pan Kotík. Myslím, že to nám Lao-c' ve svém textu nesděloval, i když empatie je jistě chvályhodná. Pokud je člověk v sobě měkký, je pokorný, cítí se nicotný před něčím mnohem vyšším, co ho přesahuje.

⁶⁶ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 79. ISBN 80-85862-54-9.

⁶⁷ Lao-c'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, 2000, s. 32-33.

Tehdy je možné poznat Tao. I Ježíš Kristus říkal, abychom byli jako děti, pokud chceme poznat Království nebeské. Závěr veršů opět pojednává o wu – wej.

„ Čuang-c' kdysi snil, že je motýlem, jenž poletuje šťastně sem a tam a neví vůbec nic o člověku jménem Čuang-c'. Pak procitl a tu zněho byl zase opravdu Čuang-c'. Nyní nevím: snil Čuang, že je motýlem, nebo sní motýl, že je Čuangem? Vždyť je jistě rozdíl mezi oběma! Tomu se říká proměnlivost věcí. “⁶⁸

Rozdíl mezi oběma je pouze v mysli. Tato část pojednává o kdysi neprobuzeném Čuangovi, který žil lidské vědomí, tedy dualitu. Tehdy je za skutečnost považováno to co vidíme. V „bdělém“ stavu svou osobu, ve „snu“ motýla. Je to stav, kdy si v obou případech nejsme vědomi své pravé podstaty. Tato sekvence je rovněž inspirací, vybízí k hledání odpovědi na otázku, kdo ve skutečnosti tedy jsem? Nežiji v proměnlivém světě, jenž je jen nevědomým snem?

„Přízeň je zahanbující jako strach,/ pocta je velké soužení jako tělo./ Co znamená: přízeň je zahanbující jako strach?/ Přízeň stahuje dolů,/ dosáhneš-li jí, máš strach,/ pozbudeš-li jí, máš strach./ To je, proč pravím:/ přízeň je zahanbující jako strach./ Co znamená: pocta je velké soužení jako tělo?/ Mám velké soužení, protože mám tělo./ Kdybych neměl tělo,/ jaké soužení bych mohl mít?/ Proto:/ Kdo cení své já pro veškerenstvo,/ tomu možno svěřit svět./ Kdo miluje své já pro veškerenstvo,/ tomu možno odevzdat svět./“⁶⁹

„Přízeň i nepřízeň zneklidňuje/ vědomí vlastní důležitosti je neštěstí,/ které tě může stát tělo i duši/ Co znamená,/ že chvála i hana jsou důvodem poplachu?/ Když malý člověk získá přízeň,/ musí počítat s její ztrátou/ Proč je vlastní důležitost holé neštěstí?/ Protože člověka zaměřuje na sebe samého/ Ale co mne může potkat,/ když nemám co ztratit?/ když se na sebe dívám/ jako na vše ostatní pod nebem,/ vše pod nebem mi může být svěřeno/ A když pečuji o sebe/ jako o všechny věci světa,/ může mi celý svět být dán k opatrování./“⁷⁰

„Přízeň poníží jako strach,/ pocta přináší soužení jako tělo./ Sebeláska poníží jako strach,/ sebeúcta přináší soužení jako tělo./ Dosáhneš-li přízně, máš strach,/ pozbudeš-li přízně, máš strach./ Přeženeš-li poctu, máš bolest,/ nemáš-li poctu, máš bolest./ Kdo miluje

⁶⁸ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003. s. 135. ISBN 80-85862-54-9.

⁶⁹ Lao-c'. Tao Te Ĥing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 56. ISBN 80-86685-12-8.

⁷⁰ Lao-c'. Tao te Ĥing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s.21. ISBN 978-80-7363-221-2.

svět jak sebe sama,/ tomu možno odevzdat svět./ Kdo cení svět jako své tělo,/ tomu možno svěřit svět./“⁷¹

Pokud člověk zažívá přízeň, úspěch nebo nepřízeň, většinou to jítí jeho nitro. Napřed může mít radost, že ho něco pěkného potkalo, něčeho dosáhl, má úspěch. Pak ale může začít mít i strach, aby o to nepřišel. Pokud ho potká něco méně příjemného, je nešťasten a usiluje o změnu. V obou případech je vnitřně neklidný. Jen ten, kdo na tyto věci pohlíží nepřipoutaně, nenechá se jimi vláčet, nestaví je na odiv, nelpí na nich, ten je ve své přirozenosti, ve své plnosti, ve vnitřní tichosti.

Všechny překlady jsou významově stejné a v interpretaci podobné.

„Kde je opuštěno svrchované tao,/ objevuje se lidumilnost a spravedlnost./ Kde vládne chytrost a obratnost,/ objevuje se pokrytectví a klam./ Kde nejsou v souladu příbuzenské vztahy,/ objevuje se synovská úcta a bratrská láska./ Kde je země ve zmatecích a nepořádku,/ objevuje se loajálnost a věrnost./“⁷²

„Byla-li velká Cesta opuštěna,/ objevuje se humanita a spravedlivost./ Rozšířila-li se chytrost a vědění,/ objevuje se velké pokrytectví./ Nejsou-li pokrevní příbuzní v souladu,/ mluví se o úctě k rodičům a bratrské lásce./ Upadla-li říše ve zmatek,/ slyšíme o věrných služebnících.“⁷³

Pokud opustíme Tao, to znamená, že si Ho nejsme vědomi, cítíme se vyděleni. Vnímáme svět jako něco druhého, od nás odlišného. Pokud rozlišujeme na dobré a zlé, nacházíme se v dualitě. Tao je vědomí nerozlišené, je jednotou, v něm není nikoho sebe si vědomého, kdo by rozlišoval. Vše jen je. Život v jednotě je sám od sebe dobrý, vše se děje vůlí Tao, nikdo do Jeho vůle nezasahuje a tím je dokonalý. Kdo by to ale posuzoval?

Mírně odlišný je překlad pana V. Cílka:

„Když zapomínáme na Tao,/ objevuje se správné chování a dobročinnost/ Druhou stranou velké chytrosti a bystrosti/ je velká faleš/ Je-li rozvráceno všech šest velkých vztahů,/

⁷¹ Kvítek, F. Synergický Tao Te Ťing. Brno: Metainfo, 1992, s. 6.

⁷² Lao-c'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 67. ISBN 80-86685-12-8.

⁷³ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 83-84. ISBN 80-85862-54-9.

objevuje se poslušnost a laskavost,/ a když je v nepořádku celá země, nastupují loajální politici.“⁷⁴

V. Cílek a B. Krebsová v poznámce k překladu zmiňují komentáře Wang Piho z 3. st.n.l., kde se šesti velkými vztahy myslí vzájemné vztahy mezi otcem a synem, starším a mladším bratrem a vztah mezi mužem a ženou.⁷⁵⁷⁶ Ten, kdo je na cestě k poznání Tao, musí samozřejmě pěstovat dobré vztahy, morální ctnosti a zlepšovat tak svůj charakter.

Lao-c' navazuje na předcházející verše a nabádá:

„Zanechte svatosti./ odhod'te učenost -/ a prospěch lidu se zestonásobí!/ Zanechte lidumilnosti./ odhod'te spravedlnost -/ a lid se vrátí k synovské úctě a lásce!/ Zanechte zchytralosti./ odhod'te ziskuchtivost/ - a nebude zlodějů ani banditů!/ Z těchto tří (věcí) lze soudit./ že to, čemu se říká „vzdělanost“,/ samo nestačí./ Hled'te si proto udržet to,/ co k vám přináleží:/ projevujte prostotu,/ uchovávejte neporušenost,/ omezujte jednostrannost,/ brzděte žádostivost!“⁷⁷

V podání pana Kotíka znějí slova Lao-c' takto:

„Odstraňte svatouškovství, odklid'te mazanosti/ a lid bude stokrát šťastnější./ Odstraňte dobrotivost, zapomeňte rozkazovat/ A lid se navrátí k synovské úctě a bratrské lásce./ Odstraňte ziskuchtivé chytračení/ A zmizí zloději a lupiči./ Kdyby bylo dost moudrosti, nebyly by to tři svízele./ Proto je třeba: být otevřený a prostý,/ Zachovat nejhlubší přirozenost,/ Omezovat přání,/ Zbavit se žádostivosti.“⁷⁸

Sebekontrolou, nelpěním na sobě, na své učenosti, na svých projevech dobra, se přibližujeme, otevíráme Tao, své přirozenosti. Působení Tao je dokonalé, dobré tak jak je, nepřekážejme Mu uchopováním, přivlastňováním si toho, co je Jeho. Lao-c' říká, že máme odhodit, vzdát se učenosti, vzdělanosti. To samozřejmě neznamená, že by se člověk neměl vzdělávat a kultivovat. Znamená to, že si na něm nemáme zakládat, nemáme být na něj pyšní. To stejné platí o zakládání si na svatosti, na jakémisi duchovním pokroku, případně na postavení duchovního učitele. To je velmi zrádná překážka, kterou se nedostatečně pokorný člověk nadřazuje nad ostatní, myslí si, že je něco víc. V podobném duchu je psáno:

⁷⁴ Lao-c'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 27-28. ISBN 978-80-7363-221-2.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Lao-c'. Tao Te ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 67-68. ISBN 80-86685-12-8.

⁷⁷ Lao-c'. Tao Te ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 68. ISBN 80-86685-12-8.

⁷⁸ Lao-c'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, 2000, s. 40.

„Kdo stojí na špičkách, nestojí pevně./ Kdo dělá dlouhé kroky, nekráčí rychleji./ Kdo chce sám zářit, nebude osvěcen./ Kdo chce sám něčím být, nevynikne./ Kdo se vynáší, neuspěje./ Kdo se pyšní svým dílem, nedosáhne ničeho trvalého./ Je pro Tao jako zbytky jídla nebo vřed/ a žádný z tvorů ho nemá v lásce./ Proto: Kdo má Tao, neprodlévá v tom.“⁷⁹

„Kdo stojí na špičkách, nestojí pevně/ kdo zešíroka nakročí, neudělá ani krok/ kdo se staví na odiv, nezáří/ kdo se chválí, nemá zásluhy/ kdo je hrozně důležitý, netrvá dlouho/ Takže podle Taa můžeme říct, že hodně jídla je hodně výkalů, tohle lidé neměli nikdy rádi, a proto s tím moudrý nemá nic společného.“⁸⁰

Můžeme vidět v první části podobné interpretace, které se poněkud liší v závěru. Překlad pana Navrátila se mi jeví lepší jak stylisticky, tak hloubkou vyjádření, zdá se mi mnohem bližší původnímu textu. Co znamená, že ten kdo se vynáší a upřednostňuje, nedosáhne ničeho trvalého a je pro Tao jako zbytek jídla, vřed? Pan Cílek odlišně překládá, že hodně jídla je hodně výkalů a že tohle lidé neměli nikdy rádi. Jsou to dvě interpretace, každá ale říká něco jiného.

Dávám přednost překladu pana Navrátila. Tao je jednota, celistvost ve své přirozenosti, je to neosobní bytí. V textu se uvádí, že pokud je někdo pyšný na své zásluhy atd., je pro Tao jako zbytek jídla nebo vřed. Ano, zbytek, něco nadbytečného, utvořeného pýchou, něco, co překročilo onu míru, a tím došlo k vychýlení se z rovnováhy, z vlastní harmonie. Proto, kdo říká – já mám Tao, neprodlévá v Něm. S tím naprosto souhlasím, jelikož ten, kdo skutečně v Tao prodlévá, nemůže nic mít. Může jen být. Naproti tomu pan Cílek odlišně překládá, že „*hodně jídla je hodně výkalů, tohle lidé nikdy neměli rádi.*“ Považuji překlad této části za nesmyslný.

Interpretace B. Krebsové:

„Kdo vystupuje na špičky, nemůže pevně stát./ Kdo kráčí strojeně, nemůže dlouho jít./ Kdo se vystavuje na odiv, nemůže zářit./ Kdo se pokládá za dokonalého, nemůže být oslavován./ Kdo se prosazuje, nemůže být uznáván./ Kdo se vyvyšuje, nemůže vynikat./ Pro tao je jako výkal a odpadky, jež v každém budí odpor a hnus./ Proto ten, kdo obsahuje tao, u toho neprodlévá.“⁸¹

⁷⁹ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 87. ISBN 80-85862-54-9.

⁸⁰ Lao-c'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 34. ISBN 978-80-7363-221-2.

⁸¹ Lao-c'. Tao Te ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 81. ISBN 80-86685-12-8.

Tento překlad se významově shoduje s pojetím pana Navrátila.

O nadbytečnosti a nezachovávání míry věcí, tedy rovnováhy, nám říká i Čuang-c:

„Kdo příliš zjemňuje sluchový smysl, nedosáhne ničeho více než toho, že se přirozené vnímání zvuků naruší a vznikne přehnaný kult hudební zjemnělosti. Výstřelky morálky vedou jen k tomu, že člověk přehnaně pěstující ctnost, škodí své přirozenosti, aby si udělal jméno a proslavil se jako nedostižný morální vzor. Přehnané pěstování logického důvtipu vede jen k tomu, že člověk klade myšlenku k myšlence jako tašky na střeše, nebo je spolu svazuje jako provazy... To všechno jsou metody, které jsou stejně zbytečné jako plovací blány a šestý prst a nemohou lidem sloužit jako vzor.“⁸²

To samozřejmě neznamená, že by člověk neměl pěstovat ctnosti a snažit se o své zušlechtování. Člověk by si však neměl zakládat na tom, že je dobrý. Ten kdo takový je sám od sebe, ze své přirozenosti, ten neví, že je dobrý, nezabývá se morálkou, nic nehodnotí. Vždyť Tao je samo o sobě a od sebe dobré, nemůže být jiné.

„Kdokoli se chce zmocnit světa a zacházet s ním,/ ten – jak já jsem viděl – ztroskotá./ Neboť svět je posvátná nádoba,/ s kterou nelze zacházet./ Kdokoli s ní chce zacházet, zničí ji./ Kdokoli si ji chce přisvojit, ztratí ji./ Mezi bytostmi některé vedou, jiné následují./ Dech některých vane jemně, jiných prudce./ Některé jsou silné, jiné slabé./ Některé se dovršují, jiné uvadají./ To je, proč moudrý odmítá vše,/ co je přehnané,/ co je výstřední,/ co je přes míru.“⁸³

„Chtít dobýt svět a zasahovat do jeho záležitostí/ - viděl jsem, že se to nedaří./ Svět je živoucí věc,/ s níž nelze zacházet./ Kdo s ním chce zacházet, ničí jej./ Neboť z tvorů jedni se drží vpředu, druzí vzadu,/ jedni vydechují prudce, druzí jemně,/ jedni jsou silní, druzí slabí,/ jedni vítězí, druzí podléhají./ Proto tedy mudřec:/ Vyhýbá se přílišnému,/ vyhýbá se výstřednímu,/ vyhýbá se krajnostem.“⁸⁴

„Říkám pro ty,/ kteří by se chtěli zmocnit světa celého/ a zasahovat v něm,/ že takový čin by nebral konce,/ protože svět je nádoba zázračná/ Kdo do ní zasahuje, zničí ji/ Kdo si ji chce vzít, ztratí ji/ Proto se někteří lidé snaží vést/ a jiní následovat,/ někteří dýchají nosem/ a jiní

⁸² Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 153. ISBN 80-85862-54-9.

⁸³ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 94. ISBN 80-85862-54-9.

⁸⁴ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 90. ISBN 80-85862-54-9.

vydechují ústy,/ někteří jsou silní a jiní slabí,/ někteří energičtí a jiní líní/ A protože tomu tak je, moudrý odstraňuje/ extrémy, marnotratnost/ a taky dobrotivou shovívavost./“⁸⁵

„Viděl jsem marnost úsilí/ Dobýt svět a vnutit mu svou vůli./ Nádoba země je věc tajemná,/ Tu nelze libovolně tvořit./ Kdo chce ji tvořit – ten ji rozbíjí./ Kdo po ní sahá – tomu uniká./ Protože:/ Někteří z tvorů běží dopředu,/ Jiní se vracejí./ Někteří vydechují žár/ A druzí vydechují zimu./ Někteří jsou silní/ A jiní právě slábnou./ Někteří naplňují,/ Jiní se kácejí./ Proto moudrý odmítá obrovité,/ Odmítá jednostranné,/ Zamítá okázalé./“⁸⁶

Dá se říci, že zde jsou všechny překlady podobné a významně se od sebe neodlišují. Zajímavá je část, kde se mluví o dechu. Pan Navrátil i paní Krebsová se shodují a hovoří o jemném nebo prudkém dechu, pan Cílek o dýchání nosem nebo ústy a pan Kotík o žáru a zimě. Myslím, že všechny překlady vystihují myšlenku autora. Ten, kdo má mysl klidnou, dýchá jemně, nosem, dá se to přirovnat k zimě, kdy příroda spí, odpočívá, je tedy klidná. Naopak ten kdo je rozrušen, dýchá prudce, ústy. Je vášnivý, projevuje se příliš emocionálně, takový stav se dá přirovnat k žáru nebo k ohni.

Smyslem této pasáže je nutnost zachovávat zlatou střední cestu, to znamená snažit se být ve svém středu, v duchovním srdci, nenechávat se z něj vychýlit událostmi a pocity. Nechat svět ve své přirozenosti, ve svém bytí, nezasahovat do něj svým chtěním. Snažit se stále mít klidnou mysl a na věci světa se dívat jako na cosi pomíjivého. Vždyť smutek nebo nějaké trápení jednou pomine a žádná radost z věcí světa také není trvalá. Zpětně na tyto pocity pohlížíme již s klidem, kdysi byly, ale dnes již nejsou, pominuly. Z toho lze vyzorovat, že jediné co existuje, co je skutečné a stálé, je klid v každém z nás. Jistě i moudří, osvícení lidé zažívají radost nebo smutek, ale zároveň si pod těmito pocity uvědomují i klid, neboli Tao a mohou se k Němu kdykoli přiklonit a zůstat tak nedotčeni zevními projevy. Stávají se tak vládci své mysli a tím i světa.

„Ptal se filosof Chuej mistra Čuanga: Mohou existovat lidé, kteří nemají city ani pocity? Ovšem, řekl mist Čuang. Jak ale mohou být lidé, kteří nemají city ani pocity, ještě nazýváni lidmi? Proč bychom je neměli nazývat lidmi, jestliže je Cesta obdarila lidskou tváří a nebe je nadalo lidským tvarem? Filosof Chuej však znovu opáčil: Jakmile je však nazveme lidmi, jak mohou nemít city a pocity? Mluvím-li o citech a pocitech, myslím tím něco jiného, vysvětlil mist Čuang. Řeknu-li o někom, že nemá city ani pocity, myslím tím, že nepřipustí, aby se jeho

⁸⁵ Lao-c'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 40. ISBN 978-80-7363-221-2.

⁸⁶ Lao-c'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, s. 49-50.

nitra zmocňovaly pocity libosti či nelibosti, myslím tím, že postupuje vždy v souhlase s přirozeným chodem věcí, aniž chce životu cokoli přidávat a něco na něm vylepšovat.“⁸⁷

Ovládat své pocity, své myšlenky, zejména ty negativní je velmi žádoucí. Člověk nad sebou získává sebekontrolu, kultivuje tak svou mysl a tím také své jednání. Je dobré si uvědomit, že jakékoliv negativnější pocity, které ve mně povstaly, jsou jen přechodné a pramení z mého momentálního osobního hodnocení situace. Pokud jsme schopni nenechat se jimi unést, ale hned od nich odvrátíme svou pozornost, dojde k zmírnění jejich intenzity, až k jejich zániku. Pokud takto sami sebe zušlechťujeme, je zákonité, že nebudeme mít takové negativní city jako je hněv, zlost, nenávisť, žárlivost, nebudeme svárliví, agresivní apod. To by jistě pro dnešní svět bylo velmi přínosné.

„Bez jakékoliv činnosti trvá Tao./ A přece vše, co je, se z Tao zrodilo./ Kdyby ti, kdo vládnou, jeho se drželi,/ Samo od sebe by se vše měnilo./ Jestliže změněným by se zachtělo činů,/ Já zastavím je bezejmenným děním./ Bezejmenné dění nemá přání./ A nežádá si nic jen pro sebe./ Nejsou-li přání, přináší to klid/ A svět sám si zjedná mír a pořádek.“⁸⁸

„Tao je věčné a zůstává bez konání,/ a přece není nic, co by nebylo vykonáno./ Kdyby je knížata a králové dovedli zachovávat, všechno tvorsto by se samo od sebe utvářelo./ Kdyby však při svém rozvoji se samo zatoužilo přetvářet,/ sám bych je zadržel jednoduchostí bezejmenného./ Bezejmenná jednoduchost je prosta žádostí a vášní./ Co je bez žádostí a vášní, spočívá v klidu./ Pak celý svět by se sám od sebe přivedl k míru.“⁸⁹

„Tao ve své stálosti nic nečiní vědomě/ a přesto nic nezůstane rozděláno/ Kdyby se jej chtěl urozený držet,/ ostatní lidé by se sami od sebe napravili/ Kdyby se tajně živené přání rozhořelo,/ zadržel bych jej bezejmennou jednoduchostí,/ jež přináší klid a oproštěnost/ a v níž se vše pod nebem spravuje samo.“⁹⁰

Zde považuji za nejlepší interpretaci překlad paní Krebsové. Úvodní vyjádření pana Kotíka i pana Cílka se liší v překladu, u pana Cílka i ve smyslu. Píše, že Tao nic nečiní vědomě. Tao však je vědomé, je to vědomí samo a koná ve své nekonečné moudrosti pro dobro všech. Pokud by tomu tak nebylo, příroda, celý vesmír by byl jeden chaos. Můžeme však vidět, že vše má svou zákonitost, řád.

⁸⁷ Čuang-c'. Vnitřní kapitoly. 1. vyd. Praha: Odeon, 1992, s. 79. ISBN 80-207-0361-6.

⁸⁸ Lao-c'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, 2000, s. 55-56.

⁸⁹ Lao-c'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 112-113. ISBN 80-86685-12-8.

⁹⁰ Lao-c'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s. 47. ISBN 978-80-7363-221-2.

V dalších verších je opět poukazováno na to, aby člověk si ničeho nežádal, nelpěl na svých tužbách a nepodléhal vášním. Pak bude konáno moudrostí Tao a vše bude dokonalé. Vědomě nic nečiní člověk, který je vzdálen Tao, uvězněn svým chtěním tak konná v nevědomosti. To můžeme vidět ve světě např. v projevech nesnášenlivosti, nepřátelství, v touze po moci, válkách, genocidách. Člověk, který by konal vědomě, by se tak jevil pouze zevně, tedy jiným lidem, že je to on, kdo koná. Ve skutečnosti by byl ponořen v Tao, protože jeho egoistické sklony by byly zničeny mocí Skutečnosti a ta by jednala skrze něho. Takový člověk je jedním s Tao, jeho součástí, a proto jeho činění je moudré. On sám však o tom neví, protože Jednotu, Tao, nelze rozlišit na moudré a nemoudré.

Mistr Čuang-c' nám o věděni říká:

„...Nje-čchue se zeptal svého přítele Wang I: „Viš, v čem jsou spolu všechny věci zajedno?“ Wang I odpověděl: „Jak bych to mohl vědět?“ – „Viš tedy, co nevíš?“ – „Jak bych to mohl vědět?“ – „Jsou tedy všechny věci bez věděni?“ – „Jak bych to mohl vědět?...“⁹¹

Pokud by Wang I chtěl něco vědět, musel by se svým chtěním vydělit, oddělit se od Tao a to by zde již byl někdo, kdo si chce něco uvědomovat, mít nějaké věděni, moudrost, nebyl by již v Jednotě.

„...Nje-čchue se zeptal: „Nejsi-li ty sám s to rozlišovat mezi dobrým a špatným, mezi užitekem a škodou, umí mezi nimi rozlišovat dokonalý člověk?“ Wang I odpověděl: „Dokonalý člověk je duch. Kdyby se oceán vypařil vlivem žáru, on by nepociťoval horko, kdyby všechny toky zamrzly, nepociťoval by chlad, kdyby bouře rozerval hory a zbičovala moře, nemohlo by mu to nahnat hrůzu. Takový člověk jezdí na vzduchu a oblacích, osedlal si slunce a měsíc a putuje v oblasti ležící mimo svět. Život a smrt nad ním už nemají moc. Co by pro něj tedy teprve mohly znamenat myšlenky na užitek a škodu!“⁹²

Dokonalý člověk se nepovažuje za tělo, city, ani myšlenky. Je jimi nedotčen, protože prodlévá v jiné úrovni, v úrovni nekonečně jemnější, blažené, v úrovni naprosté plnosti, kde není třeba nic podržovat, kde není nikoho, kdo by něco měl k sobě vztahovat. Je totožný s prázdným, ale živým Nic.

⁹¹ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 132. ISBN 80-85862-54-9.

⁹² Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 132. ISBN 80-85862-54-9.

„Návrat je pohybem Taa,/ slabost je způsobem jeho působení./ Bezpočet věcí pod nebem povstává ve Jsoucím./ Jsoucí povstává v nejsoucím.“⁹³

„Návrat je pohybem Taa/ měkkost je jeho působením/ vše pod nebem mu vděčí za život/ To, co je,/ spočívá v tom co není.“⁹⁴

„V návratu k protivě se uskutečňuje Tao./ A bezbrannost je to, čím Tao působí./ Vše, co je na světě, se rodí z dění./ Dění však samo vyrůstá z prázdna a klidu.“⁹⁵

„Návratnost je pohybem tao,/ poddajnost je projevem tao./ Nebesa a země i všechno tvorstvo/ mají svůj vznik v bytí,/ bytí má svůj vznik v nebytí.“⁹⁶

Všechny překlady jsou si podobné, i když ne totožné a dá se říci, že je zde zachován smysl myšlenky Lao-c'. Jen pan Kotík překládá, že Tao se uskuteční návratem k protivě. Myslím si, že Tao není něco opačného od nás, něco, co by tu nebylo a nepůsobilo stále. Jde jen o to, že člověk si Tao neuvědomuje, protože Ho má zastřené vlivem pozornosti směřující neustále ven, do světa. Ztotožňováním se s událostmi, pocity a tělem. Protivou z hlediska duality může být jen egoistická mysl a Lao-c' zde jistě nenabádal, že by se jí měl někdo držet nebo se dokonce k ní vracet. Tao je naplněním, úplným uspokojením, lahodností, svobodou, kdo by se chtěl vracet k protivě a nechat se poutat?

Tao je jemné, plné klidu, míru, lásky a tichosti. Kdo je chce poznat, má být ve svém egu slabý, měkký, bezbranný, poddajný. Pak bude s Ním jedno a bude působit svou jemností, klidem, tichem a láskou.

„Všichni pod nebem říkají,/ že má Cesta je sice velkolepá,/ ale že se zdá být nezpůsobilá pro skutečnost./ Neboť „způsobilost“ vede natrvalo k prostřednosti./ Mám tři poklady/ a jako poklady je chovám./ První je soucit,/ druhý je střídmost,/ třetí, že odmítám být nejpřednějším pod nebem./ Protože mám soucit, mohu být vpravdě udatný./ Protože jsem střídmy, mohu být vpravdě štedrý./ Protože odmítám být nejpřednější pod nebem,/ mohu vpravdě vést./ Dnes jsou lidé udatní za cenu ztráty soucitu,/ štedří za cenu ztráty střídmosti,/ pány za cenu ztráty

⁹³ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 100. ISBN 80-85862-54-9.

⁹⁴ Lao-c'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, s.52. ISBN 978-80-7363-221-2.

⁹⁵ Lao-c'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, 2000, s. 59.

⁹⁶ Lao-c'. Tao Te ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 123. ISBN 80-86685-12-8.

skromnosti./ Toť smrt!/ Neboť soucit vítězí v boji,/ je spásný v obraně./ Koho chce nebe zachránit,/ toho ozbrojuje soucitem./“⁹⁷

„Všichni na světě říkají,/ že má velikost se jeví jako nicotnost./ Avšak zdaž není něco velké právě tím,/ že se to jeví jako nicotné?/ Kdyby se to jevílo jako vzácné,/ zdaž už dávno by to nebylo bezcenné?/ Mám tři klenoty,/ které uchovávám jako poklad:/ první je milosrdnost,/ druhý zdrženlivost,/ třetí je skromnost, jež mi brání/ být prvním na světě./ Kdo je milosrdný, může být odvážný,/ kdo je zdrženlivý, může být velkorysý,/ kdo se neodvažuje být prvním na světě,/ může být v čele vlády a správy./ Když dnes na úkor milosrdenství roste jen opovážlivost,/ když na úkor zdrženlivosti roste jen rozpínavost,/ když na úkor skromnosti roste jen panovačnost,/ znamená to jistou smrt!/ Milosrdnost přináší vítězství v bitvě/ a neochvějnost v obraně./ Koho chtějí nebesa ochránit,/ toho obklopují milosrdenstvím./“⁹⁸

Zde se oba překlady liší především v úvodu. Druhý překlad paní Krebsové se mi zdá srozumitelnější. Verše opět pojednávají o nutnosti eliminovat lidské ego. Jeho zánikem se člověk stane dobrým, dokonalým. Milosrdenství, zdrženlivost a skromnost jsou zde návodem na cestě k poznání přirozenosti člověka. Pokud tyto vlastnosti pěstujeme, „nebe“ nám oplácí stejnou mincí, otevírá nám svou náruč a proměňuje nejen nás, ale i naše okolí. Má k nám otevřenější cestu. Rozplynutím ega v univerzálním Vědomí, Tao, je pak člověk přirozeně dobrým, milosrdným, odpouštějícím, soucitným, láskyplným a bez větších potřeb, tedy skromný. Působí tak i na druhé a pozvedá je k sobě. On sám však si toho není vědom, protože je požehnáním, láskou, bytím samým.

Čuang-c´ takového člověka nazývá pravým člověkem a říká nám o něm:

„...Pravý člověk dávno věku se spokojil s málem, nepyšnil se tím, čeho dosáhl, nesprádal plány. Proto neměl při nezdaru důvod k lítosti, při zdaru k samolibosti...“⁹⁹ a dále pokračuje: *„...Byl skromný, ale ne ponížený, byl samostatný a nezávislý, ale ne tvrdošijný a neústupný...Přitahoval lidi svou jemností, zračící se v jeho tváři, a upevňoval je ve ctnosti...“¹⁰⁰*

Čuang-c´ dokonce zavrhuje i morálku, jako něco umělého, nepřirozeného, vytvořeného člověkem jako důsledek jeho odklonu ze středu bytí a jako něco vměšujícího se do vlády Tao.

⁹⁷ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 116-117. ISBN 80-85862-54-9.

⁹⁸ Lao-c´. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, s. 178-179. ISBN 80-86685-12-8.

⁹⁹ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 145. ISBN 80-85862-54-9.

¹⁰⁰ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 146. ISBN 80-85862-54-9.

„Od té doby, co velký Šun přinesl na svět morálku, aby jej uvedl ve zmatek, běží celý svět podle jejich příkazů a mění tak svou původní přirozenou povahu...“¹⁰¹

„...Když vládl v říši skrytý Život, necenili si vědění a nevyhledávali lidi se zvláštními schopnostmi. Nadřizení byli na svém místě jako větve na stromě a lid byl jako vysoká zvěř ve volné přírodě. Byli poctiví a upřímní a nevěděli, že tím plní svou povinnost. Měli se vzájemně rádi a nevěděli, že tím uskutečňují lidumilnost. Byli pravdomluvní a nevěděli, že tím osvědčují věrnost. Byli spolehliví a nevěděli, že tím dodržují dané slovo. Byli bodří, a vzájemně si pomáhající, nevěděli, že tím dávají nějaký dar. Proto jejich činy nezanechávaly stop a o jejich skutcích se nevyprávělo.“¹⁰²

¹⁰¹ Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 154. ISBN 80-85862-54-9.

¹⁰² Navrátil, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, s. 162. ISBN 80-85862-54-9.

5. Vyhodnocení hypotéz

Jedním z cílů bakalářské práce bylo metodou konceptuální analýzy, komparací primárních textů taoismu a dedukcí testovat hypotézy:

H 1: Pojmy taoismu jsou jednoznačné.

H 2: Člověk nemůže dosáhnout Tao smyslovým poznáním.

H 3: Cesta k Tao má za následek kultivaci člověka.

Hypotéza H1: nepotvrdila se.

Tao-Te-Ťing je dílo filosofové, až mystické. Je psáno ve verších a autor často používá formu symboliky, podobenství, obrazů přírody, vesmíru. Verše mnohdy jakoby nedávaly smysl, nabízí se zde více možností výkladu. Od zcela zevních až po hluboké vnitřní chápání sdělovaného.

V jednom verši se praví, že Tao nelze postihnout slovy, pokud se o to někdo snaží, nejedná se již o věčné, neměnné Tao. Z toho vyplývá, že pojmy taoismu mohou být jednoznačné pro toho, kdo Tao uskutečnil, jen ten může znát jejich pravý význam. Překlady autorů, jejichž interpretace byly v práci uvedeny, se ve většině případů rozcházely jak v samotném překladu, tak i mnohdy ve smyslu. Byly místy nejasné, nesrozumitelné, nepřesné, někdy si i odporovaly. Příčina rozdílných interpretací je jistě dána nejen stylistickou a překladatelskou schopností autorů, ale také jejich zkušenostmi a orientací v duchovních naukách. Vyžaduje i naladění na orientální způsob myšlení a schopnost převést myšlenky těchto děl do našeho způsobu myšlení, což jistě není jednoduché. Tyto schopnosti jsou evidentní především u pana Navrátila a také u paní Krebsové. Větší rozdíly a mnohdy zcela odlišné interpretace byly zaznamenány u pana Kvítka a pana Kotíka. Pan Kvítek např. Tao nazývá Synergií, což je již projevené jin a jang a nejedná se o Tao v pravém smyslu. Je ovšem pravdou, že pokud je Tao prázdnem, něčím, co nelze pojmenovat, oním bezejmenným, co předchází všemu projevenému, zrozenému, pak nelze jednoznačně nikdy slovy tuto skutečnost vystihnout, lze ji pouze přiblížit.

Rozdílnost v interpretacích jednotlivých veršů je také dána obtížností překladů z původních textů, kdy čínské znaky ve formě obrazů mohou mít několikero významů a opět

záleží na autorech překladů, který z nich si vyberou a do jaké souvislosti je uvedou. Také z tohoto důvodu je kniha Tao-Te-Ťing pro mnoho překladatelů výzvou.

Hypotéza H2: potvrdila se.

Tao je za vším projeveným, je počátkem, zdrojem všeho. Je čímsi, co všemu předchází. Z toho vyplývá, že je nepostizitelné a neuchopitelné jak smysly, tak rozumem. V textu Tao-Te-Ťing se příliš nehovoří o způsobech dosažení Tao, hovoří se zde spíše o správném životě a o překážkách, které takovému životu brání. Správným životem se myslí život wu-wej, tedy nezasahováním do přirozeného řádu věcí, nelpěním na ničem. O smyslech, citech a pocitech můžeme číst až u Čuang-c', který nám přibližuje stav mudrce, pravého člověka, jenž nepřipouští, aby se ho smyslové jevy zmocňovaly. Nepřikládá jim tedy žádnou hodnotu a neztotožňuje se s nimi. Považuje je za něco nadbytečného, pomíjivého a tedy neskutečného. Z toho lze usuzovat, že cesta zpět z projevu k skutečnosti je možná jedině zbavováním se všeho co k člověku patří. Všeho, o čem lze říci já mám nebo já vidím, já cítím, já vím. Pak lze spolu s Čuang-c' říci, že zapomínáje i na Tao, nic se neví. Zbývá jen Tao, nekonečná moudrost sama. Z toho je zřejmé, že už pouhá myšlenka a podle Čuang-c' dokonce i ušlechtilá myšlenka na Tao, překrývá onu prázdnotu a je již jejím pohybem, jin a jang. Vše je tedy v mysli, která je původně prázdna, klidná, bez pohybu a tento stav se nazývá čistotou mysli.

Tao nelze tedy poznat myšlenkovou činností, ta jej překrývá. Cítění, pocity, pozorování vnějšího, to vše se prostřednictvím smyslů objevuje v mysli jako myšlenky, které však pozoruje naše já. Návrat vyžaduje ztišení mysli až do jejího úplného klidu, do zastavení. Je třeba se vnitřně oprostít od pozorování a vnímání svého těla i světa odvrácením pozornosti od myšlenek směrem zpět, do nitra, k tomu, kdo pozoruje a zůstat v nepohnutosti.

Toto je jistě stav, který si běžný člověk, žijící převážně v myšlenkách a nikoli v prázdnu, dovede těžko představit. Že je toto dosažení však v možnostech každého, o tom nám moudří podávají svědectví nejen v dílech taoismu.

Hypotéza H3: potvrdila se.

V taoistické literatuře se v souvislosti s etikou hovoří o zachovávání správné míry věcí, o nechtění ničeho, o zbavování se žádostí, o tom být spokojený s tím, čeho se člověku dostává, o odmítání jakékoli přehnanosti a nenarušování přirozeného běhu života. To znamená, že moudrý člověk má opomíjet sebe, vzdát se svých tužeb a lpění. Žádosti a lpění

pramení z ega, nikoliv z Tao, neboť bezejmenné je prosto přání. Z žádostí vznikají negativní vlastnosti jako například pýcha, žárlivost, nesnášenlivost, nepřejícnost, agresivita. Jsou to vlastnosti rodící se z požadavku něco mít, něco vlastnit, něčím být, něčeho významného dosáhnout, být lepší než druzí. Z žádostí mohou vznikat i pocity nadřazenosti, svatosti, zakládání si na své dobrotě, duchovnosti, na jakýchkoliv ctnostech. Čuang-c'ó nich mluví jako o výstřelcích morálky a uznává jedině vůli Tao jako jedině svrchované dobro. Morálku vytvořenou lidmi považuje za nadbytečnou a umělou jako důsledek disharmonie s Tao.

Přesto se dá říci, že pokud se člověk má zbavovat svých tužeb a lpění, musí k tomu vynaložit určité úsilí. Musí se v sobě ukáznit, být pozorný, kontrolovat své myšlenky a své chování, být k sobě sebekritický, poctivý, neubližovat, vést tedy mravný život. A tím samozřejmě zlepšuje svůj charakter a kultivuje sám sebe. V Tao-Te-Ťing se velmi často hovoří o tom být měkký, poddajný, slabý, skromný a prostý. To znamená ustupovat ze svého ega, být pokorný, uvědomit si své nedostatky a uznat a podřídít se absolutní moudrosti a moci.

Člověk tedy na cestě k Tao kultivuje svou mysl, své myšlení a chování. Pěstuje dobré myšlenky, přeje dobro a štěstí všem bytostem, není mu cizí altruismus a humanita. Činí tak napřed vědomě, z vlastního rozhodnutí. Postupně jak se mu Tao otevírá a on se s ním ztotožňuje, stávají se tyto vlastnosti přirozenými, bezúsilnými, protože Tao je samo od sebe dobré a on je s ním stále více v jednotě. Pokud dojde k trvalému rozplynutí ega, pak, jak říká Čuang-c', již není zapotřebí morálky a vládne Tao. Takový stav se v taoismu nazývá pravou Ctností.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo ukázat možnosti výchovy člověka, jak je na ně poukazováno v taoistické literatuře, a to metodou konceptuální analýzy především jeho stěžejního díla Lao-c' Tao-Te-Ťing a dále Čunag-c' Vnitřní kapitoly.

Bylo prokázáno, že provázanost výchovy v taoismu s pojetím výchovy v našem společenském systému, potažmo se sociální pedagogikou, je v oblasti morální výchovy, sebevýchovy, ale má vliv i na světonázorovou a enviromentální výchovu.

V oblasti morální výchovy bylo v práci zjištěno, že člověk toužící po Tao sám sebe zušlechťuje, kultivuje a zlepšuje svůj charakter, snaží se žít správným životem. Musí ustupovat ze svého egoismu, tím v sobě pěstuje dobré vlastnosti. Především skromnost, pokoru, poctivost, pracovitost, toleranci, pravdomluvnost, velkorysost a lásku nejen k svým bližním, ale ke všem lidem a světu. V Číně, ale i v jiných východních zemích, se nejčastěji praktikuje v kláštorech, které jsou k tomuto účelu zřízeny. To samozřejmě v našich podmínkách vzhledem ke křesťanské tradici a k současnému převládajícímu způsobu života není možné a zvykem, i když i u nás existují ášramy nebo různá společenství, která se duchovním naukám intenzivně věnují. U nás se s morální výchovou setkáváme především v rodinách, ve školách nebo mimoškolních činnostech, např. v skautském hnutí.

Cesta Tao a sociální pedagogika má souvislost také se sebevýchovou. V obou případech dochází k autonomnímu určení výchovného cíle, jímž je sebepoznání. Nutným předpokladem je motivace dosáhnout stanoveného ideálu. Důležitá je také schopnost sebekritiky, vyhodnocení svého chování, prožívání a postojů, svých kladů a nedostatků. A to jistě není jednoduché, přiznat si, že nejsme tak dobří, jak si kolikrát myslíme. Rozdíl v obou pojetích výchovy vidím v tom, že sociální pedagogika se zabývá rozvojem osobnosti člověka, sebepoznáním v rámci svých schopností, jeho socializací, nápravou morálních pochybení. Taoismus jde v hledání dále, jde mu o poznání podstaty člověka a nastolení spontání vlády dobra. Zde by myšlenky taoismu mohly být pro sociální pedagogiku inspiraivní.

Taoismus má rovněž pozitivní vliv na tolerantní vnímání odlišných kultur a světových filosofí a také na zlepšení vztahů mezi lidmi. Přílišné prosazování se na úkor duhých, agresivita, nenávisť, tolik přítomné v současném světě, to jsou projevy, které jsou v tomto učení prezentovány jako důsledky egoismu. Celý svět je zde vnímán jako projev Tao, v naší

terminologii Boha. Člověk do něj nemá zasahovat svou svévolí, ale má s ním být v harmonii. Má ho mít v úctě, má se vnitřně sjednocovat s přírodou, s její dokonalostí. Taoismus učí, že vše je jednotou. Člověk, příroda, svět jsou ve své podstatě jedním a tímtéž, jen zevně mají jiné formy. Tyto hodnoty jistě stojí za následování zejména v západním světě, kde nejvyšší uznávanou metou jsou hmotné statky a sebeprosazení se, nikoliv skromnost a prostota. V taoismu je nejvýše ctěn člověk, který má naopak ego co nejmenší nebo žádné, nechce nic znamenat, nemá větších potřeb, je spokojený i s tou nejmenší věcí, kterou dostává.

V minulosti byla u nás náboženská nebo filosofická výchova ve školách více přítomna. Bohužel zejména náboženství bylo často krutě zneužíváno a také díky komunistické ideologii došlo k jejímu potlačení a tím i ke ztrátě hodnot, které ve své ryzosti přinášela. V současné době nelze očekávat, že by se náboženství opět stalo povinným předmětem výuky ve školách. Je tedy svobodnou volbou každého jedince, rodiny, zda duchovní myšlenky, práce na sobě, altruismus a humanita se stanou dominantní součástí jeho života. Myslím si, že přesycení materialismem, které nikdy nemůže člověka trvale naplnit, povede opět k návratu k duchovním hodnotám. Věřím, že současný stav je oním protipólem, který musí být vyrovnán směrem opačným, aby poté došlo k ustálení v středu bytí a jak říká Lao-c' a další, aby mohl vládnout Život sám.

Resumé

Bakalářská práce „Taoismus: možnosti výchovy“ pojednává o taoismu, jeho duchovním odkazu a možnosti jeho vlivu na výchovu člověka zejména v oblasti etické a v oblasti sebevýchovy jako možnost odlišného směřování člověka.

Ačkoliv práce není z důvodu návaznosti graficky rozdělena na část teoretickou a praktickou, dá se říci, že obecnou část tvoří první tři kapitoly. Charakterizují historické pozadí čínské společnosti a vznik a vývoj taoismu. Představují hlavní protagonisty a osvětlují ústřední pojmy tohoto filosofického směru. Část praktickou tvoří čtvrtá a pátá kapitola. Obsahují konceptuální analýzu Tao-Te-Ťing a dalších textů a vyhodnocení zkoumaných hypotéz.

První kapitola se zabývá náboženstvím čínské společnosti v době vzniku taoismu, jejím ovlivněním konfucianismem a buddhismem.

Druhá kapitola je zaměřena konkrétně na taoismus, na hledání počátku jeho vzniku, zabývá se rozdělením taoismu na filosofický a religiózní a jeho dalším historickým vývojem až do současnosti.

Třetí kapitola přibližuje hlavní představitele taoismu Lao-c', Čuang-c'a Lie-c'. Věnuje se základním pojmům Tao, jin a jang, wu-wej a vysvětluje význam jednotlivých pojmů.

Čtvrtá kapitola obsahuje konceptuální analýzu vybraných kapitol Tao-Te-Ťing a dalších primárních textů v interpretaci různých překladatelů a jejich komparaci. Důraz byl dán na zkoumání jednoznačnosti pojmů taoismu, na možnost poznání Tao a na kultivaci člověka.

Pátá kapitola se věnuje vyhodnocení hypotéz a shrnutí dosažených poznatků vyplývajících z výzkumu.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na taoismus a možnosti vlivu jeho učení na výchovu člověka. V obecné části se věnuje historickému vývoji čínské společnosti z aspektu duchovního, vlivům, které na ni působily a vývojem taoismu. Objasňuje stěžejní taoistické pojmy a představuje hlavní učitele tohoto směru. V praktické části je metodou konceptuální analýzy, komparace a dedukce různých překladů Tao-Te-Ťing a dalších textů zjišťována jednoznačnost pojmů taoismu, možnosti jeho vlivu na kultivaci člověka a možnost smyslového poznání Tao.

Klíčová slova

Tao, Tao-Te-Ťing, Wu-wej, ego, harmonie, Cesta, ctnost, přirozenost, moudrost.

Annotation

The Bachelor's thesis is focused on taoism and its influence on human education. General part concerns history of chinese society from spiritual aspect, influences, which has effected it and development of taoism. Thesis explains main taoistic terms and introduces the most important teachers of this philosophy. Unicity of taoistic terms, possibility of its influences on human cultivation and possibility of sensual understanding of Tao is learned through a method of conceptual analysis, the comparison and deduction of various translations of Tao-Te-Ťing and other texts in practical part.

Keywords

Tao, Tao-Te-Ťing, wu-wej, ego, harmony, Path, grace, naturality, wisdom.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

1. ANDO, V. Malá encyklopedie taoismu. 1. vyd. Praha: Libri, 2010, 285 s. ISBN 978-80-7277-455-5.
2. ČUANG-C'. Vnitřní kapitoly. 1. vyd. Praha: Odeon, 1992, 115 s.
3. DAWSON, R. Konfucius. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994, 109 s. ISBN 80-207-0496-5.
4. HARTZOVÁ, P. R. Taoismus. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 133 s. ISBN 80-7106-185-9.
5. JŮVA, V., JŮVA, V. Úvod do pedagogiky. 1. vyd. Brno: Paido, 1997, 108 s. ISBN 80-85931-39-7.
6. KONFUCIUS. Rozpravy. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995, 180 s. ISBN 80-204-0295-0.
7. KRÁL, O. Tao: texty staré Číny. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1971, 139 s.
8. KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
9. KVÍTEK, F. Synergický Tao Te Ťing. Brno: Metainfo, 1992, 36 s.
10. LAO-C'. Tao te ťing. 3. vyd. Praha: Dokořán, 2008, 103 s. ISBN 978-80-7363-221-2.
11. LAO-C'. Tao Te Ťing. 3. vyd. Praha: DharmaGaia, 2003, 268 s. ISBN 80-86685-12-8.
12. LAO-C'. Tao-te-ťing. Praha: Makum, 2000, 102 s.
13. LESNÝ, V. Buddhismus. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1996, 450 s. ISBN 80-7198-062-5.
14. MIHULOVÁ, M., Svoboda, M. Tao věčný princip. 1. vyd. Liberec, 2011, 48 s. ISBN 978-80-85965-82-7.

15. NAVRÁTIL, J. O nebeském a lidském. 1. vyd. Praha: Avatar, 2003, 199 s. ISBN 80-85862-54-9.
16. PALMER, M. Taoismus. 1 vyd. Praha: Ikar, 2002, 215 s. ISBN 80-249-003-3.
17. TOMÁŠ, M. O rozpouštění ega. 1. vyd. Praha: Avatar, 2008, 243 s. ISBN 978-80-85862-76-8.
18. TOMÁŠOVÁ, M. Setkání 1. 1. vyd. Praha: Avatar, 2000, 126 s. ISBN 80-85862-40-9.
19. TOMÁŠOVI, M. a E., Po stopách zlatého věku. 1. vyd. Praha: Avatar, 1999, 109 s. ISBN 80-85862-30-1.

Internetové zdroje

1. www.cadpress.sk/taoismus.htm 25.10.2011.
2. www.cinska-medicina.eu/teorie-jin-jang 14.11.2011.
3. www.cinske-zbozi.cz/cinska-cesta-zdravi/bojove-sporty-joga-feng-shiu-dychani 29.11.2011.
4. www.tiens-brno.cz 17.11.2011.
5. www.tactio.cz/telove-svice/ 14. 11. 2011.
6. www.trojna-monada.webnode.cz/news/trojna-monada/ 14.11.2011.
7. [www.wikipedia.org/wiki/Jin a jang](http://www.wikipedia.org/wiki/Jin_a_jang) 14.11.2011.